

◆ MIRCEA POPA

Cassian Maria Spiridon 75

Unul dintre scriitorii de frunte ai Iașului, cel care a făcut din revista „Convorbiri literare” cea mai importantă revistă literară a țării, transformând-o într-o adevărată citadelă a spiritului eminescian, prin rubricile, documentele și interpretările oferite aproape număr de număr, Cassian Maria Spiridon, și-a rotunjit în acest an inelele arborelui genealogic, la cifra de 75, atingând acel nivel de „mezzo del camin” al unei lungi și statornice participări la viața literară contemporană, ca poet, eseist, memorialist, comentator literar, și, mai ales, de istoric documentat al Junimii și al lui Eminescu în special. Aplecarea pe care o dovedește număr de număr. Comentariile avizate privind opera și destinul acestui întemeietor de poezie românească rămâne emblematic pentru acuratețea discursului său critic și a nivelului discuției mereu reținut. Adunate pe viitor în volum, ele vor fi dătătoare de ton într-un domeniu arhispecializat în cadrul căruia el și-a câștigat deja un nume de primă referință..

Născut în 9 aprilie 1950 la Iași, Cassian Maria Spiridon e un produs al schimbărilor decembriste din 1989, când are curajul să spună un nu răspicat dictaturii ceaușiste, ca, în 1990, să fondeze ziarul „Timpul”, urmat de editura cu același nume. Ziarul, unul dintre cele mai citite și mai purtătoare de opinii ale schimbării, va fi redactat până în octombrie 1991, când întemeietorul său a intrat în redacția revistei „Cronica”, apoi în cea a „Evenimentului zilei” (1992-1994), făcând din gazetărie o adevărată vocație a luptei pentru adevăr și dreptate. Pe plan literar a înființat în 1994 revista „Poezia”, iar apoi „Caietele de la Durău”, făcând dovada unei mari disponibilități pentru promovarea unei noi resurecții literare, printr-o poezie de idei, de un postmodernism metafizic, vestind apocalipsa și confruntarea cu primejdiile Hadesului. Volumele care adună aceste mărturii ale sfâșierii existențiale sunt *Zodia nopții* (1994), *Piatra de încercare* (1995), *De dragoste și de moarte* (1996), *Intrarea în apocalipsă* (1997), *Arta nostalgiei* (1997), *Aries* (2004), anunțând primejdiile pierderii rostului existențial al omului și cufundarea în mlaștina apocalipsei. Comentatorul literar e tot mai frecvent și pasionat lector al noilor apariții, propunând dezbateri incitante despre perioada comunistă și post comunistă a devenirii noastre istorice, printr-un program ferm de redefinire a unei literaturi desprinsă total de schemele și sechelele literaturii aservite de dinainte, din perioada comunismului ideologizat,

propagator de false valori. Vocația sa combativă s-a îmbogățit treptat, de la volum la volum, printr-o lectură aprofundată a marilor teme și opere intrate în patrimoniul artei universale, pentru lucrări de filozofie, sociologie și religie, de critică și istorie literară ale unor importanți gânditori europeni, menite să atragă atenția asupra fluxului contemporan de valori, de tendințe și de preocupări globaliste și suveraniste. Incisivele sale intervenții, scrise cu comprehensiune și viziune larg umanistă, pledau pentru o politică literară a „grupurilor de prestigiu”, luându-și ca modele câteva din personalitățile cu mare deschidere spirituală ale înțelegerii lumii, precum Marin Preda, Alexandru Paleologu, N. Steinhardt și Petre Țuțea, despre unii dintre ei pronunțându-se și în abordări separate. O carte care îl reprezintă este intitulată *Farmecul discret al dreptei cumpăniri* (2010), unde disecția valorilor se face pe baza darului esențial al deosebirii adevărului de eroare. Piața literară a ideilor, a „bunei cumpăniri”, este pentru autor esențială și încearcă să analizeze situația de la noi când noi grupuri de presiune se arată la orizont, cărora le opune cărțile Veterotestamentare ale lumii creștine, care vorbesc oamenilor prin profunditatea sentimentului și nu prin spălăcirii de suprafață, reținând câteva fenomene ale specificității discursului național, cum ar fi cele puse în discuție de Sorin Adam Matei prin cartea *Boierii minții. Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*, (2004) sau prin lucrările de atitudine semnate de Virgil Ierunca. E de apreciat modul modern în care concepe discutarea operei câtorva importanți scriitori ieșeni, între care figurează Mihai Ursachi, și Cezar Ivănescu, scriitori care s-au impus prin stilul lor personal de a înțelege lumea și literatura. Se face apel la principiul moderației (pe care-l vede aplicat și în cartea lui Aurelian Crăiuțiu), dar pe care îl recomandă celor ce hotărăsc destinul politic al popoarelor, acolo unde autoritatea centrală e chemată să instituie echilibrul în societăți schimbătoare, dezvoltările viitoare fiind condiționate de o normalitate a vieții publice, care nouă ne lipsește, chiar și în postcomunism. O vocație autentică de comentator se desprinde din toate aceste pagini care fac dovada unor lecturi de adâncime din opera lui Bacovia sau Eminescu și care servesc publicului cititor pentru o mai bună orientare în câmpul accidentat și turbulent al vieții literare de la noi, care e mereu disecată în raport cu mari creatori de valoare ale culturii europene. Poezia, în special, e folosită pentru a furniza acea sensibilitate specială a ființei umane pentru a se apropia de sacru, de bucuria trăirii în regiunile aerate ale sufletului, căutând întruparea frumosului, a acelei „geometrii înalte și sfinte” de care vorbește Lucian Blaga. Volumul său *Alte gânduri despre poezie* (2017) e un mic manual de estetică aplicată, prin care autorul găsește drumul cel mai nimerit spre inima cititorului, expunând câteva principii și cauzalități prin care poezia devine purtătoare de sens, de idei mobilizatoare, de binefacere umană. Pledoaria lui pentru valorile sacrului în poezie, pentru marile sondaje în straturile adânci ale căutării sensurilor arhetipalității, deschid noi ferestre spre cunoașterea profunzimii umane, a trecerii poeziei

în zona cunoașterii, și a inspirației în zona genialității creatoare, așa cum se întâmplă la Goethe sau Eminescu. Poetul nostru e chemat foarte adeseori să aducă lămuriri de înaltă probitate civică, ca un spirit al plenitudinii pentru care cultura devine o formă de integrare în universalitate. Pentru a explica mai bine lucrurile în ceea ce privește viziunea și perspectiva pe care geniul poeziei noastre a propus-o neamului său, autorul scrie separat o carte întremătoare de ridicare a fragmentarismului la coerența întregului, care vorbește întregii lumi prin metafore de geniu și întorsături de fraze neîntrecute. Avem de-a face cu „străfulgerări și întunecimi ale unei minți integratoare al cărei gând participă la întregul Gândirii umane.” Cartea despre Eminescu atacă principalele raporturi ale poetului cu Dragostea (Veronica Micle), cu generația de creatori ai momentului (Slavici, Maiorescu, Caragiale) sau cu rivalii (Macedonski) încercând să refacă itinerarul unei biografii spirituale, care a depășit, prin construcția vizionară, limitele timpului biologic. *Eminescu azi* (2004), este cartea care îl reprezintă cel mai bine, întrucât construcția ideatică a marelui poet e proiectată pe canavaua largă a romantismului european dintr-o perspectivă titaniană, ce acordă paradigmei eminesciene rostul major al unei mutații radicale în poezia noastră națională. Ea merge mână în mână cu o încercare de a-l regândi pe poet prin prisma publicistului impenitent (Eminescu ziarist politic), prin abordarea mitului „Luceafărului” și a unui Eminescu integral, prin edițiile tematice pe care le realizează și care ating maximum de recitiri eminesciene cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea poetului, dar și prin ediția pe care i-a închină în 2011, ediție salutară din multe puncte de vedere, înscriindu-se în seria celor mai ilustrative cărți privitoare la demonstrarea universalității geniului, adăugând palmaresului său critic rostirea filosofică și cea a gânditorului social și istoric. Probă vie a acestui demers hermeneutic cu rădăcini bine fixate în materialul faptic este ediția sa *Politica guvernului și politica parlamentului*, din scrierile lui Eminescu (2023), care deschid o mare zonă de dezbateră punctuală. În strânsă legătură cu aceste depozite identitare stau observațiile sale asupra mișcării literare a timpului nostru, pe care le urmărește cu ochi treaz și cumpănit în serialul intitulat *Atitudini literare* pe care le propune număr de număr contemporanilor săi prin intermediul editorialelor din „Convorbiri” și care au ajuns, grație unei consecvențe demne de invidiat, la un număr impresionant de dezbateri vii și lămuritoare pentru fenomenul ideatic contemporan. Prin structura lor mozaicată și performantă ele aduc aminte de criticele lui Maiorescu, de agendele lui Lovinescu sau de mențiunile lui Perpessicius, întreținând mereu viu focul critic al generației. Prin ele se urmează o școală de pregătire continuă, ce are în vedere repunerea în discuție a ideilor esențiale, a coordonatelor majore ale unei culturi în plin proces configurativ, fructificând idei din toate domeniile culturii, de la sugestiile biblice, la marii filosofi ai trecutului sau ai contemporaneității, cu o vădită aplecare spre demonstrarea polifoniei artelor, de apel la muzică, arhitectură, teologie,

mitologie sau metafizică, într-o pledoarie permanentă pentru depășirea limitelor realului și deschiderea lui spre fabulosul ținut al formelor purtătoare de mesaj superior, al inefabilului și absolutului existențial, de pură esență divină, pe care creatorul de geniu le are în vedere.

Cărțile sale, mai ales cele amintite de noi mai sus, își găsesc ca ax de reflecție marea pagină de literatură scrisă în conștiința noastră de revista „Convorbiri literare”, revistă care a făcut epocă în cultura și literatura noastră, atât prin calitatea colaboratorilor, cât și prin ideile și configurația pe care o propune specialiștilor și publicului nostru cititor. „Convorbirile” reprezintă pentru cultura națională” o chintesență de valori și idei care au contribuit la progresul nostru național. De aceea, autorul stăruie mereu asupra acestui mare catalizator de valori, prin bilanțuri succesive, vizând treptele suite spre altarul artei, cum este cea de la împlinirea a zece ani din actuala serie, când își permite să observe că revista „este cu adevărat un vehicul european, o instituție națională viguroasă”, care a contat mult pentru orientarea generală a literaturii epocii, un adevărat îndreptar de civilizație și cultură. Din ianuarie 1996, când autorul sărbătorit a devenit redactor șef „Convorbiri literare”, revista a intrat pe făgașul unor mari transformări și performanțe, înconjurându-se de un grup de colaboratori pricepuți, avându-l în fruntea oficiului critic pe Dan Mănuță, apoi pe Ioan Holban, pe Gellu Dorian, Th. Codreanu, Mircea A. Diaconu, Constantin Coroiu, Adrian Dinu Rachieru ș.a., încorporând-o sistemului contemporan de valori. E o revistă deschisă debuturilor poetice, și afirmării noilor generații, lăsând loc istoriei și culturii tradiționale, printr-o politică editorială generoasă și camaraderescă, de afirmare liberă a competiției naționale de valori. Dacă n-ar fi făcut decât atât, redactorul șef al „Convorbirilor” a fi meritat întreaga noastră prețuire și grațitudine, oferind creatorilor de frumos un cadru larg de afirmare pentru păstrarea și afirmarea cauzei libertății. Acest mod de a gândi schimbarea ca o forță de urgență a noului a fost înțeleasă și în cărțile sale jurnalistice, unde problema adevărului, și libertății devine esențială, așa cum a demonstrat în cărțile care evocă evenimentele din 1989 *Iași 14 decembrie 1989, Începutul revoluției române și Piatra de încercare*. Îi dorim sărbătoritului mari și impresionante succese, pentru a rămâne noul Maiorescu al clipei de față a „Convorbirilor”!

◆ MARIN IANCU

Alice Călugăru și „instinctul migrației”

Sensibilitate exacerbată, cu momente și tentații ispititoare prin tragismul care le înconjoară, Alice Călugăru a trăit sub instinctul unor nesfârșite neliniști și migrații fără perspective. Apreciată cu deosebire după 1910, odată cu poeziile publicate în „Luceafărul” și „Viața Românească”, poeta a intrat în atenția criticilor importanți ai vremii, T. Maiorescu, N. Iorga, G. Ibrăileanu, Ilarie Chendi, M. Dragomirescu și E. Lovinescu, puținătatea aspectelor care i-au marcat poezia și existența trecătoare plasându-i totuși destinul sub o mulțime de umbre și enigme. Născută la 4 iulie 1886 la Paris, fiică a lui Ștefan Stănescu Călugăru, de origine modestă, ofițer de intendanță, și a Mariei Carabella, „jună română, studentă de 19 ani, născută în Liège – Belgia”, fiica lui Petre și Alexandrina Carabella. În iulie 1885, Ștefan St. Călugăru este trimis pentru doi ani la Paris, „spre a studia tăbăcăria...”, unde vede lumina zilei Alice, a treia fiică a familiei. Pentru o scurtă perioadă, părinții s-au întors în țară, Alice învață carte în școli particulare din București și în primăvara anului 1903, pe când se pregătea pentru examenele de clasa a VI-a liceală, ea debutează în „Semănătorul” cu poezia *În grădină*. În 1905, la nouăsprezece ani, publică volumul de versuri *Vioarele*, confesiuni de adolescență, expresia unui temperament vitalist, cu frenezii și tentații naturiste. La acea dată, notorietatea ei devenise reală, devenind cunoscută de mai toți scriitorii bucureșteni. Publicase prin revistele cele mai importante ale timpului („Sămănătorul”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Viața Românească”, „Viața literară” etc.), îl vizitase pe Titu Maiorescu, care, refuzându-i un „cuvânt înainte”, i-a citit manuscrisul volumului de debut, sugerându-i chiar și anumite modificări. În 1905, mama, macedoneancă de origine, s-a stabilit, împreună cu două dintre surorile Alicei în Belgia, de unde, a părăsit Europa pentru America de Sud, probabil Brazilia. Alice a rămas alături de tatăl ei la București, își ia examenul de absolvire a liceului, la Sf. Sava din București, printre candidați, colegi de examen, fiind și G. Topîrceanu, M. Cruceanu, Al. T. Stamatiad. Din puținele mărturii, cum ar rezulta și din fotografia lăsată posterității, cea trimisă, probabil, lui Topîrceanu în 1912 și reprodusă în *Istoria* lui Călinescu, Alice Călugăru se înfățișa în postura unei tinere cu fața rotundă, cu ochi mari și adânci, nu atât de frumoasă cât parcă misterioasă. Cu gulerul bluzei albe, peste un pulovăr închis pe gât, trimite spre o ingenuitate căutată, ca spre o predestinare care, din păcate s-a adeverit. „Nu sunt frumoasă, sunt numai interesantă”, îi scria, cu sinceritate poeta, prietenului Topîrceanu în 1912”. La puțin după absolvirea liceului, Alice leagă o prietenie sentimentală cu Ilarie Chendi, care, renunțând la căsătoria cu Eugenia Carcalechi, o bună cunosătoare a literaturii noastre vechi, a dus la sinuciderea acesteia. Supusă unei asemenea dezamăgiri, în afara altor

suferințe, Alice Călugăru ia hotărârea de a emigra împreună cu tatăl ei în Franța, unde perseverează, fără succes, în obținerea de la statul român a unei burse de studii la Paris. Aflată în repetate crize financiare, acceptă câteva slujbe pasagere în Belgia, ca în 1910, după moartea tatălui, să se stabilească definitiv la Paris.

Aspirând să creeze o operă care să o reprezinte cât mai expresiv cu putință, Alice Călugăru scrie și citește, ține legătura cu prietenii din țară, îi scrie lui Chendi, apoi lui Ibrăileanu, Tăslăuanu și Topîrceanu, supunându-se constant unor eforturi de a se face cunoscută în presa franceză. În 1912 „Le Journal” îi publică o poezie cu pseudonimul Alice Orient, pentru care, în 1913, revista „Femina” îi acordă premiul al doilea pentru poezia *Le perles*, o prelucrare în franțuzește a poeziei *Cântec de plasă*, publicat în „Viața Românească” din ianuarie 1912, cu versuri ce trimit, conform temei concursului, spre imaginea mării, având ca model *Coeur innombrable*, primul volum publicat de contesa Anne de Noailles în 1914. În stadiul premergător plecării în Franța, Alice Călugăru „optează pentru poezia de concepție”, imagini „amalgamate cu pasteluri”, „reverii”, „contemplații”. În anii războiului, tânăra poetă colaborează la diferite publicații franceze, dar fără ecourile la care se aștepta, urmând ca, imediat după război, în ciuda unei stări tot mai precare de sănătate și a unei vieți de „cea mai lamentabilă speță boemă”, după cum Victor Eftimiu pretinde că ar fi întâlnit-o prin 1909-1910 la Paris, situația ei se stabilizează prin căsătoria în 1921, la 35 de ani, cu jurnalistul Louis Constant Edgar Müller, redactor la „Le Journal”, și nu cu parodistul Charles Müller, mort pe front în toamna anului 1914.

Publicat în 1924, sub semnătura Alice Orient, romanul *La tunique verte* preia diverse îndemnuri din *La nouvelle espérance* (1903), *La visage émerveillé* (1904), posibil și din *Passions et vanité* (1923), semnate de Anna de Noailles, ajungând astfel la un tip de proză poetică, cu scene dintr-o viață de boemă, aventuri reale sau imagine, senzații și impresii, experiențe mai mult sau mai puțin insolite. Înconjurată de prieteni tot mai bizari, precum Josué Pivoine, clowni sau dansatori, prezicători și desenatori, Lillis, eroina romanului, poartă ca și mama ei o garoafă roșie, „semn al pasiunii neînfrânate”. Lillis frecventează barurile din Montmartre, după miezul nopții bea vin de Asti și sirop de rodii, șampanie dimineața, este rănită, starea gravă în care se afla necesitând internarea într-un spital de prin Elveția, unde este tratată de un doctor cu numele Merlin, un magician modern. Refuzând să iubească pe cineva, trăise, cum declară singură, „în cel mai infam dezmăț”. Iubea muzica lui Beethoven și Chopin, diverse piese de Liszt și Raff, tangouri dintr-o Brazilie imaginară, „o Brazilie pe care n-am cunoscut-o... născută doar din gândurile mele care au adunat imagini dispersate de pretutindeni.” Acceptă prietenia din partea lui Georget, un tânăr din Normandia, socialist, care o urmărise din seara când era să fie asasinată și o cere în căsătorie. Lillis îl așteaptă „îmbrăcată într-o tunică de mătase verde”, așa cum el însuși se arată într-o „tunică de un verde luminos”, „tunica verde” preluând aici rolul hainei speranței, al relației dintre pământ și cer, simbolul vieții care se trezește după îndelungi momente de așteptare.

Lipsite de o anumită expresivitate, imaginile din *Vioarele* se confundă cu acelea ale posteminescienilor contemporani. Singur ciclul final din poeme precum *Cântec de ploaie* și

Cântec, publicate mai târziu în Franța ar păstra contactul cu elementele naturii, prevestind formele acute și franchețea imagistică a Magdei Isanos. Grația dezinvoltă, cu imboldurile primitiviste din *Printre munți* „traduc o mare sete de concret, într-o continuă excitație senzorială” (Constantin Ciopraga): „fruntea să-mi ating de frunze”...; „pădurea să mă-mbete cu mirosul ei de frunză”...; „să visez cu fruntea-n ape.” Create pe un fond de singurătate gravă, străbătute de un permanent sentiment al exilului, multe alte versuri reușesc cu greu să probeze un limbaj mai personal, cu aptitudini pentru expresia figurată, emoția, reflecțiile aparținând mai degrabă unui neoclasicism. Judecate în contextul preluării unor tradiții familiale, e posibil ca, în unele locuri, versurile să stea sub semnul legendelor macedo-române, cu disponibilitățile lor de exotic balcanic. În altă parte, cu deosebire în *Ploaie de stele* sau *Pământ* (după poemul *La terre* de contesa de Noailles), sesizăm tehnici parnasiene și evadări „livrești” (Pavel Țugui”). Talentul liric, înclinat spre beția percepțiilor senzoriale și „existențiale”, se revelă în *Nuferii*, *Pisicile* și *Țigani (III)*, după cum în unele poeme transpar ecouri din lirica romanticei Marceline Desbordes – Valmore, cât și din *Le coeur innombrable* de Anna de Noailles. Eliberată de acum definitiv de sentimentalismul epocii, Alice Călugăru se arată predispusă neliniștilor spirituale, trăirilor interioare intense și lucidității. Ajunsă în ultima etapă, cea a deplinei maturități lirice, cele 49 poeme în limba română publicate în „Luceafărul” și „Viața Românească” sunt deschise spre modernitate, E. Lovinescu fiind cel care sublinia că acestea se caracterizează „prin observație și putere descriptivă, prin obiectivitate și chiar prin oarecare virilitate de expresie”. În Prefața la o ediție selectivă de *Versuri* din Alice Călugăru (1968), Dumitru Micu observă preferința poetei „pentru versul lung de șaisprezece silabe în special trohaic”, după modelul prozodic eminescian, „uneori alternând cu cel de cincisprezece silabe, segmentate, și unul și celălalt, de o cezură principală, mediană, și măsurate de două cezuri secundare.” În privința performanței stilului și a adâncimii cugetării, Alice Călugăru e o poetă de concepție, amalgamată cu pasteluri, confidențe, reverii, insinuată în alegorie ori pusă să contrapuncteze efuziuni, contemplații”.

Deși astăzi multe dintre misterele care i-au marcat poezia și existența trecătoare s-au destrămat aproape cu totul, destinul ei nu e mai puțin ispititor prin tragismul care îl înconjoară. În privința împrejurărilor morții nefericitei poete, momentul este învăluit și astăzi în plin mister, totul fiind restrâns doar la spațiul unui deceniu, 1924-1934. După Ecaterina Săndulescu și Margareta Miller-Verghi (*Evoluția scrisului feminin în România*, 1935), Alice Călugăru a murit înainte de 1933, nu în 1924, cum anunțase din greșeală G. Topîrceanu într-o revistă ieșeană, și nu la Paris, ci, mai degrabă, în Elveția, bolnavă de ftizie și de nervi, sau, la fel de plauzibil, în America de Sud, alături de rude, unde se presupune că, însoțită chiar de soțul jurnalist Louis Constant Edgar Müller, s-ar fi aflat de prin 1921-1923, imediat după căsătoria cu acesta. Pe de altă parte, neluând în seamă o știre lansată prin 1925 de o revistă ieșeană în privința dispariției poetei, „neștiute de cunoștii din România, care-i pierduseră urma”, Al. Piru ar accepta și varianta dispariției acesteia, mult mai târziu, după Al Doilea Război Mondial.

NICU CIOBANU 65

◆ MIRCEA POPA

Literatura românilor din Voivodina

Literatura exilului și a diasporei (la cunoașterea căreia am contribuit și eu cu volumul *Reîntoarcerea la Ithaca*, 1998), a marcat, imediat după evenimentele din decembrie, o adevărată resurrecție literară. În același timp a crescut interesul pentru literaturile țărilor românești înstrăinate, cum ar fi Bucovina, Basarabia, Transcarpatia, Voivodina, țări și ținuturi care au aparținut spațiului românesc de existență, dar ajunse, datorită împrejurărilor istorice neprielnice, să intre, temporar sau definitiv, în componența altor state. De aceea, au existat din partea oamenilor de cultură români, nu atât de la centru ci din regiuni de frontieră, precum Oradea, Timișoara, Arad, Satu și Baia Mare, numeroase inițiative menite a face cunoscute idealurile culturale și literare ale acestora, spre a-i putea ajuta să-și găsească mai bine identitatea națională și specificul local. Am participat cu toată dăruirea la astfel de acțiuni, programate atunci de revista „Familia română” de la Oradea, care organiza anual simpozionul „De la Eminovici la Eminescu”, cu invitați din toate aceste zone amintite, care aduceau cu ei reviste și cărți, care îi defineau. Așa am ajuns să scriu despre Vasile Tărățeanu de la Cernăuți, despre Vasile Barbu de la Uzdin despre Maria Berenyi din Gyula, prin ale căror volume am reușit să-mi fac o idee despre ce literatură se practică în ținuturile lor de origine. Ulterior, am reluat lectura operei lor, pentru a realiza portrete ceva mai consistente, care au văzut lumina tiparului în volumul *Aproapele de departe* (2017). M-am bucurat când am regăsit această preocupare la doi dintre redactorii actuali ai revistei „Nord Literar”, respectiv la Gheorghe Pârja, pentru Bucovina, și Delia Muntean pentru Voivodina.

Cercetările Deliei Muntean pentru scrisul românilor din Voivodina s-au și finalizat prin cartea recent apărută *De veghe la hotarul Limbii Române* (Ed. ICRV, 2025), care își propune să se ocupe de câțiva scriitori importanți răsăriți din această lume a Banatului Românesc de odinioară. Subintitulându-și demersul „Studii critice privind literatura română din Serbia”, autoarea selectează pentru acest volum un număr de 15 scriitori, care au marcat dezvoltarea culturală a provinciei de care vorbim, începând cu sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial până astăzi. Acești scriitori sunt tratați în ordine alfabetică și ei sunt: Slavco Almăjan, Ioan Baba, Mărioara Baba, Olimpiu Baloș, Vasa Barbu, Vasile Barbu, Ioan Bălan, Petru Cărdu, Nicu Ciobanu, Ioan Flora, Valentin Mic, Ion Miloș, Ileana Ursu, Mihailo Vasilevici. O listă semnificativă pe baza căreia se pot trage deja câteva concluzii, se pot semnală câteva direcții de evoluție, câteva puncte de racord cu literatura mare a Țării Mamă. În acest sens, cred că se pot stabili mai multe faze sau etape de evoluție, care, în mare, ar putea marca etapa socialistă a scrisului de până la

evenimentele din decembrie 1989 din România, sau aceea care a urmat, începând cu disoluția statului iugoslav întemeiat de Tito. În prima etapă am avea de consemnat apariția revistei „Lumina” (1947), care a facilitat apariția primei falange de scriitori de limba română, între care pot fi amintiți Slavco Almăjan, Radu Flora, Mihai Avramescu, Ion Bălan, Vasko Popa, Florica Ștefan, Ion Marcovician, Traian Doban, o generație care, începând cu anii 40, și până spre 70, a dominat scrisul românesc din Voivodina, beneficiind și de activitățile „Societății de Limba română” de la Zrenjanin, condusă de Radu Flora, care a organizat anual simpozioane de cercetări și interferențe româno-sârbe, publicate în „Analele” acestei societăți. Desigur, multe din scrierile acestor primi pionieri sunt pătrunse de ideile unui socialism comunitar și a dorinței de menținere a unei legături permanente și substanțiale cu mișcarea literară din România, care le asigura principala sursă de idei, teme, direcții de dezvoltare. Să nu uităm că unii dintre ei au beneficiat de studii universitare în România și au ajuns să cunoască direct de la sursă opera literară a unor scriitori de valoare, iar prin întâlnirile celebre de la Struga să aibă ocazia a-i vedea pe unii dintre cei mai veritabili exponenți lirici ai noștri, nu numai prezenți, dar și traduși în limba sârbă. Pentru cei interesați de schimbările de calitate din mediul literar românesc au putut audia pe viu poezia lui Nichita Stănescu sau Marin Sorescu, repere sigure pentru modernismul românesc postbelic. În mod firesc, cele două direcții poetice întemeiate de ei și-au spus cuvântul în dezbaterile de idei din arealul literar al Voivodinei contemporane. E meritul autoarei că a făcut dese apropieri și referințe la aceste repere fundamentale ale mișcării poetice de la sfârșitul sec. al XX-lea, creând puncte de legătură durabilă și contribuind la asumarea unor intenții de asimilare tentantă. E vorba aici de cel puțin trei scriitori născuți în Iugoslavia, care au întreprins o adevărată operă de relansare a poeziei române în Voivodina, prin dese contacte, prietenii și afinități pe care și le-au creat prin dese participări la acțiuni culturale din țara noastră. E vorba de Adam Puslojic, de Ion Miloș și Ion Flora, care au creat ambianța necesară unui regim literar românesc asumat. Cel dintâi a fost un apropiat al lui Nichita, despre care a și scris o carte frumoasă de amintiri, participând chiar la serile poetice de la Desești din Maramureș, evocate atât de luminos de Gh. Pârja. Ceilalți doi au optat să trăiască și să scrie în România, făcând mari servicii acestor legături și cunoașteri, devenind ei înșiși factori activi de mediere și de răspândire a poeziei românești în străinătate. Căci, orice s-ar spune, în anii de la sfârșitul sec. al XX-lea, un singur nume cu tangențe românești a reușit să spargă carapacea izolării regionale și să fie prizat ca valoare de sine stătătoare a în concertul liric european (poate și pentru că a scris mai mult în sârbă) și acela a fost Vasko Popa, majoritatea celor de care ne vorbește autoarea în cartea sa, făurindu-și un destin poetic după schimbările de regim intervenite după anii 1990-2000. Un alt fenomen care trebuie neapărat subliniat, ca fiind, într-un fel iradiant, prin multiple răsfângeri, și în spațiul liricii și al prozei locale, întărind astfel dimensiunile „localismului creator”, cu o serie de sugestii imagologice privind satul și tradiția țărănească a mișcării cultural-literare, repunând Banatul românesc pe harta mondială a unei vocații identitare fără drept de apel. Arta naivă a țărăncilor din Uzdin și din satele învecinate a sedus

simțirea estetică a japonezilor, care a văzut în ea o suavitate, delicatețe și gingășie, demnă de marele arsenal al gândirii nipone. A fost un moment auroral al unei resurecții reale de artă naivă, similar cu cel petrecut în interbelic prin paginile „Gândirii”, și prelungit, prin viziunea personală a lui Atanase Demian, în lirica iconarilor bucovineni. Acest sămănătorism bucolic întârziat, care a transpus satul și obiceiurile țărănești într-un imagism ingenuu și serafic, de rai pământesc, nu lipsit de idilismul cromatic al scoarțelor și portului țărănesc, răzbate oarecum viciat de social în proza și în poezia celor care au dus greul războiului și care au avut șansa unei noi reînvieri (vezi proza de începuturi a lui Radu Flora și a altor camarazi de generație). Întreg sufletul curat al omului de la țară, scăpat din apocalipsa războiului, se concentrează acum în icoanele însoțite, de o arhitate exemplară, a picturii naive bănățene, care a avut un ecou internațional remarcabil și care a întreținut, într-un fel sau altul, interesul pentru zona de naivitate, vis și refugiu în copilărie și inocență, viziunea de ansamblu a unei iconografii tulburătoare, rezultat al unui anumit sincretism al artelor, întreținând, prin refracție, anumite tendințe poetice prezente în structura ruralismului tradițional ivit, în anii colectivizării forțate și ca protest al fondului tradițional românesc la idei și teorii împrumutate din arsenalul bolșevizant al momentului. Cât de fertilă a fost această tendință de irumpere arhaică se poate detecta prin numeroasele cărți pe care poeții și prozatorii prezenți în această carte o dedică fenomenului plastic la care au asistat extaziați, dovadă că nu i-a lăsat indiferenți, implicându-se direct în promovarea acestei picturi de nivel european prin articole și studii critice. Acest tip de „discurs integrator”, pus în evidență prin evidențierea resurselor factorilor de „margine” compensatori (cum ar fi folclorul din antologiile *Foaie verde, spic de grâu* și *Foaie verde, lămâiță*) este pus în lumină și de Slavco Almăjan, subliniind aderența la tradiție, dar și la spiritul novator produs de câteva din scrierile sale prin care își revendică marginalitatea creatoare. E vorba de lucrări, precum *Matagalaxia minoritară* (1996), *Deliciosul destin minoritar* (2000), *Tratat de imagologie* (2003), *Regina spicului de grâu sau Viața paralelă a Mariei Bălan* (2003), *Rigoarea și fascinația extremelor, antologie* (2007), *Fuga de margine. Cartea iluziei* (2019), pe baza cărora se poate induce o întreagă teorie a antinomiilor margine/centru, dar și a elementelor care susțin marginea spre a deveni vizibilă și competitivă. Regretul nostru e că astfel de cărți n-au atras atenția la timpul convenit unor teoreticieni și critici de direcție din România, care ar fi putut lua în discuție fenomenele semnalate de scriitor pentru a le integra propriilor opinii cu privire la fenomenul globalist european. Poziția oficială a lui Slavco Almăjan, de președinte al Societății de Etnografie și Folclor din Voivodina, de întemeietor al revistei „Tradiția” și a săptămânalului „Romanian Journal” din New York (1996), de profesor de artă și literatură la Universitatea din Novi Sad (2000-2002) denotă o perspectivă modernă și de mare actualitate, prin pledoaria programată dedicată efortului plural ca spiritul românesc să fie cunoscut și apreciat în lume. Deschiderile și teoriile adoptate de comunitățile mici în raport cu cele mari sunt de apreciat și ele nu se rezumă la fapte izolate, ci, în egală măsură, tind să acapareze spații mai largi de expresie lirică, recunoscutibile la întregul grup literar reprezentat de scriitorii selectați de autoare în cartea sa. O

lărgire a dezbaterii critice pe astfel de postamente ar fi plasat demersul său în imediata vecinătate a temelor cu mare încărcătură hermeneutică ce ar fi trebuit să intre în atenția specialiștilor români. Adevărul e, și acest lucru trebuia să fie apăsător subliniat de autoare, e faptul că producția de carte românească din Voivodina nu beneficiază de niciun sprijin oricât de modest din partea Ministerului Culturii de la noi, unde un ministru jalnic, precum Raluca Turcan, nu știe pe ce lume trăiește, participând inconștientă la vandalizarea patrimoniului identitar al neamului (vezi modul ignorant și complice în care a „asigurat” coiful dacic, unicat mondial), darămite să fie atentă la comunitățile românești din afara granițelor țării. De aceea, ne raliem opiniei autoarei când afirmă: „Simțim aici și dorința poetului mentor de generație/ e vorba de Slavco Almăjan -n.n./de a conferi plus valoare liricii din Banatul Sârbesc, literatura/cultura reprezentând șansa românilor din acest spațiu geografic vitreg de a-și da sens identității etnice. („Noi nu avem decât o insulă / Care între timp și-a pierdut marea”). E ceea ce am sesizat și noi cu ani în urmă când am scris despre poet (Slavco Almăjan, în „Steaua”, nr.9/1989). Tema predilectă a scriitorului este, așa cum subliniază autoarea, „destinul omului marginalizat”, sesizabilă atât în literatura pentru copii, cât și în unele romane (*Picnic de ziua unui inger*, 2014), unde tentația spre fantastic îi conferă o dimensiune calitativă superioară.

În ciuda faptului că avem de-a face cu o literatură mică, propensiunea ei pe plan mondial e cu totul specială. Un scriitor ca Ioan Baba, a primit premii și recunoașteri oficiale în Bulgaria, Liban, Tunisia, China, Moldova, Italia, fiind tradus și în SUA sau Belgia. Și el a scris despre fenomenul picturii naive din Uzdin, și a beneficiat de o antologie, *O sută și una poezii*, publicată în Editura Academiei Române; la fel Marioara Baba. În aceeași notă remarcăm la Petru Cârdu o prezență notabilă în spațiul românesc și străin, fiind promotorul Premiului European pentru Poezie COV, de care a beneficiat Ana Blandiana și Ștefan Augustin Doinaș, fiind și autorul unui volum de interviuri unde pot fi găsiți mai mulți scriitori români (Mircea Eliade, Marin Preda, Emil Cioran, Ionesco, Nichita Stănescu, Constantin Noica), tipărind în același timp la Belgrad opere dale lui Nichita Stănescu, Ion Caraion, Gellu Naum sau antologii ale avangardei. Cât privește ecoul scrisului său în spațiul românesc este de amintit prefața lui Ștefan Augustin Doinaș la volumul său *Școala exilului* din 1998. Pe linia relațiilor literare dintre cele două literaturi se situează și activitatea lui Nicu Ciobanu, traducător versat din scrierile lui Ion Agârbiceanu, Tudor Arghezi, Mircea Eliade, Mihai Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Dumitru Radu Popescu, el însuși un scriitor tradus în franceză și engleză, cunoscutul specialist în literatura sârbă, Florian Copcea, remarcând atât transmodernismul poeziei acestuia, cât și paradigma poetică afirmată, într-un studiu special intitulat *Introducere în paradigma poetică a lui Nicu Ciobanu* (2020).

Apropiindu-ne de scriitorii cu carieră internațională, precum Ion Flora, cu volume traduse în engleză și franceză, cu premii numeroase în țară și în Italia, Pavel Găitanțu, prizat cu remarcabile cronicile de întâmpinare semnate în revista „Nord literar” de Daniela Sitar-Tăut și Delia Muntean, și în aceeași măsură ca exponent al unei Mittel Europa în mișcare (Cornel

Ungureanu) sau al unei balcanități funcționale mai ales prin romanul *Hotel Balcan* (Mircea Muthu), scriitorul bănățean face dovada unei consistențe lirice impresionante, cu puternice ramificații în modernismul substanțial al anilor noștri. Pe același plan se situează Ion Miloș, care a făcut mari servicii literaturii române, traducând în suedeză numeroși scriitori români, munca lui de traducător afirmând o adevărată etapă de recunoaștere valorică a scrisului românesc. Multiplele piedici întâmpinate, atât în Iugoslavia, cât și mai apoi pe plan personal în Suedia, nu i-au putut împiedeca elanul nestăvilit pus în slujba unei propagande internaționale viabile, meritorie și pe deplin recunoscută. Desigur că aceste merite de traducători ai principalilor exponenți ai literaturii de limbă română din Voivodina nu ocultează cu nimic creația lor originală din domeniul poeziei sau al prozei. Mulți sunt în același timp și buni critici și istorici literari, făcând cunoscute etape sau scrieri importante din trecutul culturii sârbești sau românești (D. Cantemir la Ion Flora, Bojidar Secularac cu cartea *Urme ale vlahilor din Muntenegru* la Vasa Barbu), făcând dovada unor spirite libere și atente la mersul vremii politice din lumea în care trăiesc (vezi volumele *Don't fuck me Europe*, *Recepția de război și Calibrul pistolului* de Pavel Găitanțu, stare salutată și de poetul clujean Ion Cristofor, de Catinca Agache, Delia Muntean, Adrian Dinu Rachieru și alți confrăți români, care au prizat cu entuziasm volumele de poezie postmodernistă ale scriitorului, considerat a fi la ora de față cea mai autentică voce a poeziei românești din Voivodina. Mulți dintre scriitorii cuprinși în această galerie de portrete ilustrează momente importante de afirmare și diversificare poetică (Olimpiu Baloș, Valentin Mic, Vasa Barbu, Ileana Ursu, Mihailo Vasilievici), participând cu inspirație, fantezie, erudiție și efervescență tipografică, la trasarea unui drum contemporan al literaturii române din Voivodina, care se dovedește, așa cum ni-l prezintă Delia Muntean, nu numai interesant sub raportul adeziunii la contemporaneitate, dar și plin de surprize lingvistice și stilistice, în stare să propună noi aspecte și variante ale luptei cu cuvântul și cu forma dialectală a limbii unei provincii românești, tot mai îndepărtată de trunchiul comun. Având în vedere starea populației române din Valea Timocului, căroră nu li se recunosc drepturile individuale și colective, lupta pentru păstrarea limbii și a identității de neam revine mai cu seamă forțelor luminate din Voivodina, al căror aport rămâne unul semnificativ. Cartea Deliei Muntean stăruie nu de puține ori asupra acestui aspect, care își găsește dezvoltări adecvate în context. Nu întâmplător și-a numit ea cartea *De veghe la hotarul Limbii Române* văzând în procesul de cultivare și îmbogățire locală a limbii o datorie nobilă și perfect acomodată timpului de azi. Beneficiind de o prefață semnată de Nicu Ciobanu, și de câteva *Lămuriri* necesare, care trece în revistă cu acribia filologică necesară, mulțimea de scrieri mai vechi sau mai noi având ca obiect cercetarea literaturii române din Voivodina, cartea Deliei Muntean este binevenită din toate punctele de vedere, fiind apreciată ca atare, printr-un premiu meritat, la Zilele tradiționale ale culturii române de la Uzdin.

„Acolo unde există creație, există lumină”

De vorbă cu POETUL NICU CIOBANU (Serbia)

– V-ați născut acum 65 de ani, într-un sat din provincia Voivodina, într-o familie românească. Ce amintiri mai păstrați din acea epocă a copilăriei?

Amintirile cele mai puternice sunt legate de simplitate și de comunitate, de o lume care azi nu mai există. Am crescut în Săn-Mihai, un sat populat de români, unde oamenii, chiar dacă trăiau modest, aveau o demnitate liniștită, nu avea nevoie de aplauze. Satul avea un ritm propriu: sărbători legate de calendarul bisericesc, vecinătatea, neamurile, care chiar însemnau ceva, primele cântece populare pe care le auzeam în diverse împrejurări, hora satului – eu am prins tradiționala horă de duminică, locul unui „spectacol al purității”, în aer liber, locul unde s-au întâlnit frumusețea, sensibilitate și admirația, trăite din plin prin emoția omului de rând.

Îmi amintesc cu o nostalgie aparte parcul imens din centrul satului, unde se înălța biserica, ca un far liniștitor. Era un loc care mi se părea magic: dimineața, lumina se juca printre crengile copacilor și bătea pe fațada bisericii, clopotul răsună ca un chemător tainic, iar aerul mirosea a iarbă proaspăt cosită și a pâine caldă din casele apropiate. În acel sat, fiecare pas, fiecare șoaptă, fiecare sunet părea să-mi așeze rădăcinile în această limbă și în această comunitate.

Copilăria mea curgea ca un izvor prin acest sat: limba română șerpuia printre consătenii mei, se adăpa la fântâna poveștilor, se oglindea în clopotul bisericii și în inocența vârstei. Totul mi-a intrat în sânge înainte să am conștiința identității. Respiram în limba română, iar această respirație m-a însoțit mereu, făcându-mă să înțeleg că rădăcinile mele nu sunt doar în pământ, ci și în sunetul și ritmul limbii care m-a învățat să trăiesc.

– Cum s-a petrecut debutul dvs. ca poet?

Debutul nu a fost un act solemn, ci mai degrabă o nevoie de a înțelege lumea. Am început să scriu timid, fără intenția de a publica. Primele texte au apărut în revistele românești din Voivodina, apoi, încurajat de câțiva profesori, am prins curajul de a-mi asuma public poezia. Nu am simțit niciodată că „devin poet”; mai degrabă poezia a devenit o formă de dialog interior care, la un moment dat, a cerut să fie împărtășit.

Debutul s-a petrecut în anii de liceu, când am condus, ca președinte, Cenaclul Literar „Tinerele Condeie”, un spațiu în care liceenii români din Vârșeț își puteau descoperi vocile și

curajul de a scrie. Foile caietelor se umpleau de versuri care răsăreau timid, ca niște izvoare, iar cuvintele alunecau prin sala cinaclului, făcându-ne să simțim că scrisul este mai mult decât un joc: este o formă de viață.

Un sprijin și o inspirație deosebită am avut în profesorul meu de limba română, Ion Berlovan, care nu doar că ne încuraja, dar ne și învăța să privim poezia ca pe un mod de a trăi și a înțelege lumea. Poezia, atunci, nu era un titlu sau o etichetă, ci o experiență care se întindea între pagină și realitate, între gând și emoție, între tăcere și cuvânt, cerând să fie împărtășită și ascultată.

„Care au fost oamenii care v-au modelat gusturile literare?”

Au fost câțiva profesori, discreți, dar decisivi, care au știut să vadă în ochii unui copil curiozitatea și dorința de a descoperi lumea prin cuvânt. Dragostea mea față de artă, creație și poezie o datorez și familiei mele, în special bunicului meu, care, pe când eram încă la școala generală, îmi aducea din România cărți de poezie, mi-a recitat din Eminescu, Alecsandri, Coșbuc, Octavian Goga... Acele volume erau pentru mine adevărate ferestre către un univers mai larg, un tărâm în care limba română vibra cu adevărat.

În liceu, profesorii de limba română — Ioan Flora și Ion Berlovan — m-au învățat să privesc poezia nu ca pe un simplu exercițiu, ci ca pe o unealtă de cunoaștere și de simțire. Mai târziu, întâlnirea cu jurnalistul Petru Tomici și cu scriitorul Slavco Almăjan mi-a deschis perspective noi asupra scrisului, asupra responsabilității culturale și sociale pe care o purtăm prin cuvânt.

Lecturile au avut, însă, un rol la fel de vital. Eminescu, Bacovia Arghezi, Blaga, Stănescu — fiecare dintre ei mi-a lăsat în minte ritmul, muzica, întrebările. Mai târziu, poezia sârbă m-a întâmpinat cu sensibilitatea ei abruptă, telurică, și m-a învățat că lirismul poate fi, deopotrivă, calm și dur, tandru și aspru.

În fond, ceea ce m-a modelat nu au fost doar oamenii sau cărțile, ci întreg modul în care am trăit și am conceput lumea. Toate acestea s-au așezat, rând pe rând, în sufletul meu, și au creat un univers în care poezia nu este doar cuvânt, ci experiență. Toate trăirile au fost ca niște lumini care m-au călăuzit prin întunericul începuturilor, luminând calea spre cuvântul care avea să devină, în timp, parte din ființa mea.

– Ce este, în fond, poezia?

Poezia nu este o definiție, ci o stare. Este modul în care omul își ordonează singurătatea și o transformă în sens, ca și cum fiecare cuvânt ar fi o piatră a unui drum interior. Este un fel de căutare a unui adevăr ascuns, chiar și atunci când realitatea din jur pare să îl contrazică sau să-l

amăgească. Poezia este, poate, cea mai delicată formă de rezistență: o flacără mică, dar vie, care luminează în întuneric, care păstrează rădăcini și voci atunci când tăcerea ar putea să le înghită.

Și, mai presus de toate, poezia curge prin viață ca un râu nevăzut, atingând fiecare clipă, ascultând fiecare tăcere și dând sens fiecărei zile care trece.

– Fiindcă scrieți în limba română, aș vrea să vă întreb cum vă explicați că doi mari lingviști ai limbii noastre, Emil Petrovici și Eugeniu Coșeriu, s-au născut înafara granițelor țării, unul la Begheiți (Voivodina), altul la Mihăileni (Basarabia)?

Pentru mine, nu este deloc o surpriză că Emil Petrovici și Eugeniu Coșeriu s-au născut în afara granițelor politice ale României. Limba română nu a trăit niciodată doar în interiorul unei hărți; ea a răsărit și a crescut în comunități mici, cu o memorie adâncă, în Voivodina, Basarabia, Timoc, unde oamenii și-au păstrat limba ca pe un dar neprețuit, chiar atunci când contextul nu era întotdeauna favorabil.

Oameni ca Petrovici și Coșeriu sunt dovada că limba este mai puternică decât geografia, că rădăcinile culturale nu cunosc ziduri și frontiere, și că uneori tocmai în aceste spații „periferice” se nasc personalități care simt mai acut responsabilitatea față de patrimoniul lor lingvistic. Limba română a devenit astfel pentru ei nu doar un instrument de cercetare, ci și o misiune, o punte între trecut și viitor, între comunități și oameni care se recunosc în ea.

Limba curge prin locuri uitate de hartă, prin sate mici, dar încărcate de istorie și tradiție, păstrând vie memoria unor oameni simpli, drepecți și responsabili, care au știut să o cinstească.

– Ce rol are folclorul în menținerea identității naționale?

Rolul folclorului în menținerea identității naționale este, pentru mine, esențial și nemărginit. Folclorul – în special poezia populară – prin autenticitatea și diversitatea sa, a asigurat o continuitate creației literare, chiar și în condiții istorice și politice dificile. Dacă ne întoarcem în timp, putem observa existența unor modele încheiate, prin cârți sau versuri populare autentice, extrem de variate ca genuri și forme, care exprimă pluritatea sensibilităților noastre și diversitatea modurilor de comunicare.

Pentru identitatea literară a românilor din Serbia, literatura populară este relevantă tocmai prin actul de creație. Versurile poetului popular sunt dovada maturității și diversității trăirilor, precum și a modalităților de exprimare. Ele ne arată că nu am fost niciodată o comunitate lipsită de fiorul literar; dimpotrivă, chiar în mediul rural, omul de rând a participat la miracolul vieții, trăind viața ca pe un spectacol pe care îl zămislește conform imaginației și cunoștințelor sale, poate modeste, dar autentice.

Limba română este aici elementul-cheie care ajută la modelarea și păstrarea identității naționale. Vocea poetului popular nu a făcut altceva decât să perpetueze acest element cultural-identitar, menținând viu actul creației și afirmând identitatea românească în spații unde ea ar fi putut fi ușor uitată.

Astăzi, într-o lume a globalizării, este cu atât mai important să nu renunțăm la tradiție și la valorile confirmate în timp de secole. Folclorul, creația populară și poezia sunt rădăcini vii, care ne amintesc cine suntem și ne învață să păstrăm limba și identitatea vie, indiferent de cât de mult se schimbă lumea.

Versurile populare sunt asemenea unor izvoare ascunse care alimentează râul limbii române și al memoriei noastre, curgând prin timp și spațiu, hrănind sufletele și păstrând vii rădăcinile comunității.

– Care este programul editurii pe care o conduceți?

Programul Editurii Institutului de Cultură a Românilor din Voivodina este unul sobru și realist. Ne propunem să publicăm literatura română din Voivodina, cercetările despre identitatea comunității și lucrări care pot documenta și transmite mai departe moștenirea noastră culturală. Nu urmărim tiraje mari; urmărim acuratețe, respect și continuitate.

Problema nu ține de editarea manuscriselor, ci de lipsa manuscriselor bune și valoroase, de absența autorilor care să propună lucrări solide și, mai ales, de lipsa cititorilor. Ne aflăm, într-un fel, într-un declin cultural și identitar, în care eforturile noastre de a păstra vie cultura românească din Voivodina se lovesc de dificultăți care nu țin de calitatea editării, ci de resursele umane și de interesul comunității.

Prin urmare, misiunea noastră este mai mult decât editarea: este o formă de veghe asupra limbii, culturii și identității, încercând să păstrăm vii rădăcinile și memoria comunității, chiar și atunci când provocările sunt mari și adesea nevăzute.

Fiecare carte publicată este o piatră a unui drum spre continuitate, un semn că identitatea noastră încă respiră, chiar și în timpuri grele, și că cultura românească din Voivodina nu va fi uitată.

– Care sunt principalele publicații de limbă română din Serbia?

Principalele publicații de limbă română din Serbia au devenit, din păcate, tot mai puține. Dacă ne referim la publicații ca forme autentice de informare și cultură — adică cele în care nu există cenzură sau autocenzură, unde profesionalismul și obiectivitatea sunt cap de afiș — atunci realitatea este tristă: nu avem astfel de publicații, sau, cel puțin, eu nu le consider publicații care să merite atenția mea.

Această situație reflectă nu doar dificultățile financiare sau logistice, ci și o criză de responsabilitate și implicare în comunitate. Într-un spațiu în care presa ar trebui să fie martor, păstrător și promotor al culturii și limbii române, multe publicații nu reușesc să atingă standardele de profesionalism și autonomie editorială.

Este o realitate dureroasă, care arată că eforturile de menținere a unei prese de calitate sunt în mare parte lăsate pe umerii câtorva inițiative individuale sau instituționale, și că există o nevoie acută de tineri jurnaliști și cititori conștienți, care să păstreze vie vocea comunității românești din Serbia.

Fiecare publicație responsabilă trebuie să fie o fereastră spre comunitate, un glas care ține vie limba și memoria culturală, atitudinea, care susține dreptul la gândire și rostire liberă, chiar și atunci când lumea pare să uite sau să ignore aceste valori.

– Care sunt tinerii scriitori din Voivodina pe care mizați, cei care vor sta “de veghe la hotarul limbii”, ca să cităm expresia Deliei Muntean?

Există câțiva tineri talentați pe care îi privesc cu încredere. Unii scriu poezie, alții proză sau publicistică. Important este că au o voce proprie și că înțeleg responsabilitatea pe care o implică scrisul, fără să fie apăsați de ea. Eu cred mereu în tineri – și nu doar pentru că e necesar, ci pentru că, în fiecare generație, apar oameni care duc mai departe ceea ce noi doar am început.

Aici trebuie neapărat amintit Mircea Lelea, care s-a impus printr-o voce singulară în peisajul tinerilor scriitori din Voivodina. În rest, însă, nu ne putem lăuda cu o generație de tineri scriitori, dimpotrivă. Mai constat, cu mare regret, că există un profund dezinteres față de carte, chiar printre intelectualii români, dacă mai putem vorbi despre ei ca atare.

Apoi, să nu uităm, Serbia este o țară în care, astăzi, întunericul cultural ne pândește la fiecare colț. Într-o astfel de atmosferă, în umbră și întuneric, nu poate rezista nimic ce are valoare, nici scriitorii, iar tinerii scriitori cu atât mai puțin. Ei nu pot să apară peste noapte: se nasc, se cultivă și se formează decenii la rând, cu răbdare, cu trudă și cu pasiune.

Speranța mea este că, în ciuda întunericului, câteva lumini se vor aprinde și vor călăuzi drumul poeziei și al literaturii române în Voivodina, păstrând vie vocea comunității și memoria limbii noastre.

– Ați editat volumul Deliei Muntean referitor la literatura de limbă română din Voivodina și l-ați lansat la Cluj-Napoca. Cum apreciați această carte?

Cartea Deliei Muntean, *De veghe la hotarul limbii române*, se înscrie în eforturile constante de a documenta, analiza și aduce în atenția cititorilor contribuțiile literare ale scriitorilor români din Serbia. Este mai mult decât un studiu critic; este un act de recuperare identitară. Autoarea

examinează cu atenție operele celor cincisprezece autori incluși, analizând texte „parcurse integral, cu creionul în mână”, și oferă o perspectivă echilibrată asupra literaturii române din Serbia, reliefând atât contextul în care operele au fost create, cât și angajamentul pentru păstrarea limbii și culturii române.

Lucrarea evidențiază vitalitatea literaturii române din Serbia, arătând că scriitorii nu au fost doar creatori, ci și paznici ai identității naționale, păstrând viu interesul pentru literatura română și oferind modele pentru generațiile mai tinere. Într-o lume capricioasă a minoritarului etnic, acești autori au demonstrat că prin libertatea de expresie și integritate, cuvintele pot aduce lumină și pot menține flacăra identității.

Doamna Delia Muntean reușește să îmbine analiza critică cu documentarea biobibliografică, oferind cititorului o radiografie a stării spirituale și identitare a comunității românești din Voivodina și Timoc. Studiul său arată că literatura română din aceste spații este reflexul unei realități duale: trăind între două limbi și culturi, scriitorii au creat opere care transmit nu doar mesaj artistic, ci și valori identitare, oferind o punte între generații.

Într-o eră marcată de globalizare și asimilare culturală, această lucrare aduce un plus de relevanță și vitalitate, arătând cum literatura poate fi un instrument de coeziune identitară și de afirmare a valorilor românești. Studiul Deliei Muntean este astfel o declarație de apartenență, un omagiu adus celor care, prin cuvânt și acțiune, au păstrat vie cultura română în afara granițelor României.

Scriitorii selectați în volumul *De veghe la hotarul limbii române* sunt, în esență, punți spirituale între literatura română din interiorul și cea din afara zidurilor „cetății limbii române”. Lucrarea ne amintește că literatura română din Serbia nu trebuie doar cunoscută, ci și integrată în memoria literară a țării-mamă, iar scriitorii săi merită recunoașterea și aprecierea cuvenită.

– Ca poet de limbă română cum apreciați legăturile culturale cu confracții de limbă sârbă?

Legăturile culturale cu confracții de limbă sârbă au existat, există și trebuie cultivate. Literatura sârbă are un filon liric impresionant, iar dialogul dintre cele două culturi nu este o formalitate, ci o necesitate firească. Ne aflăm într-un spațiu comun, iar în poezie, aș spune, frontierele se topesc mai ușor decât în politică.

Acolo unde există creație, există lumină. Legăturile dintre oamenii de cultură sunt naturale și esențiale, iar ele trebuie încurajate și susținute. Personal, am avut șansa să contribui la aceste punți culturale: sunt autorul și antologatorul *Antologiei de proză scurtă românească a secolului XX „Nadomak Vitlejema”* (Nu departe de Betleem). De asemenea, am inițiat și sunt coautor al „Liricii româno-sârbe”, prima antologie bilingvă a liricii românilor din Serbia și a sârbilor din

România, realizată în colaborare cu Slavomir Gvozdenović (care s-a ocupat de poezia de limbă sârbă din România).

Astfel de proiecte arată că dialogul artistic și literar între comunități este posibil, că poate fi frumos și autentic, și că limba și poezia pot fi punți de comunicare și înțelegere între culturi. Poezia, în esență, unește și luminează. Ea poate să depășească zidurile lingvistice și granițele politice, lăsând ca mesajul uman și sensibilitatea să circule liber între inimi și comunități.

– Ce proiecte de viitor stau pe masa poetului Nicu Ciobanu?

În ceea ce privește proiectele de viitor, ca poet și om implicat în viața culturală, încerc să păstrez un echilibru între creație și responsabilitate față de comunitate. În plan literar, lucrez la noi volume de poezie care să reflecte atât experiența personală, cât și atmosfera comunității românești din Voivodina. Poezia mea continuă să fie un dialog cu lumea, un mod de a căuta sens și lumină în mijlocul realității cotidiene.

Pe de altă parte, mă implic în proiecte editoriale și culturale care să susțină literatura română minoritară: continuarea antologiilor bilingve, susținerea tinerilor scriitori și cercetarea literaturii române din afara granițelor României. Cred că este esențial ca vocea românilor din Serbia să fie cunoscută și apreciată, iar limba română să rămână un liant al identității noastre.

Pe termen mai lung, proiectele mele nu sunt doar cărți sau antologii; ele sunt punți între generații și între culturi, încercări de a aduce lumină și continuitate într-un spațiu în care identitatea culturală trebuie apărută și transmisă mai departe. Fiecare volum, fiecare inițiativă editorială este un gest de grijă față de limbă, cultură și comunitate.

Viitorul creației mele este, deci, un drum în care poezia, cercetarea și educația culturală se întâlnesc, toate având același scop: să păstrăm vie flacăra românismului și a creației în Voivodina/Serbia și să transmitem mai departe această moștenire prețioasă. Fiecare carte, fiecare antologie, fiecare text este o punte între generații și culturi, o încercare de a aprinde lumini în umbră și de a dovedi că, în ciuda tuturor dificultăților, limba și poezia rămân un bastion al identității și speranței.

Un interviu de ION CRISTOFOR

♦ Poezii de NICU CIOBANU

Lumina născătoare de lumină

Poezia mobilizează.

Simplu, fără povara cuvintelor,
delicat, ca aerul rarefiat al începutului.

Poetul țese rostirea din lumina nerostită,
din vibrația ce se caută pe sine.

Intense, profunde,
precum ecoul din hăul creației,
sunt trăirile ce nasc lumina născătoare de
lumină –
punte între cuvinte și necuvinte.

Rebel, dar senin,
tunet singuratic peste câmpii,
poetul veghează lumea:
o contemplă și o reașterne,
acceptă miracolul existențial,
revarsă cascade de lumină
în întunericul eternelor cicluri –
între *a fi* și *a nu fi*, rostește tăcerile lumii.

Nu este nepăsător.
E cel ce neagă falsul,
spulberă compătimirea ipocrită.
Replicile lui sunt tranșante,
sentințele usturătoare, incisive –
despart umbra de lumină.

În fața lui, lumea se rescrie –
pe drumul adevărului,
se nasc cuvintele încă nerostite.

În umbra ghirlandelor

Lumina, nu liniștea păzită de polițiști,
generează plenitudinea,
frumusețea vieții – singurul spațiu
în care omul evoluează,
găsește desăvârșirea, e generos,
renunță la faptele care nu-l definesc.

Lumea liberă se prăbușește
sub povara deciziilor politice,
mușcată de retorica populistă,
ademenită de patriotismul camuflat.
Nefirescul devine normalitate.

Crește potențialul militar,
războaiele hibrid
răsar precum ciupercile în urma ploii;
armele second hand costă nemăsurat mai
mult
decât prea puținul
necesar pentru copiii cu dizabilități.
Bătrânii sfârșesc uitați în aziluri;
școlile
se degradează.

Cum să mai ai parte de un optimism –
nefirescul sfidează lumea,
lumina pâlpâie, răpusă de licuricii tăcuți
și ghirlandele spânzurate la sărbători.
Adevărata lumină e altundeva.

Personaj emblematic

Risipă de fast. Zâmbete false.

Ne pieptănăm emoțiile, teatral,

în oglinzile minciunii;

lustruim lanțul lung al slăbiciunilor,

purtat ca pe o decorație

ce degradează ceastă zi

sub propria-i splendoare.

Vorbim în public, fără perdea,

despre omul, iubit, torturat, devorat–

eternul figurant pe scena marelui spectacol

al demnității pierdute.

E adorat când tace,

venerat când aplaudă,

și aruncat când îndrăznește să gândească.

Îl iubim până la devastare,

îi cântăm suferința cu glasul minciunii,

apoi îl uităm în spatele cortinei,

unde lumina nu mai ajunge.

Această zi este mai mult decât necesară –
e scena absurdului pe care ne plimbăm.

Violența se lăfăie în toată strălucirea,

omul de rând devine un rău necesar,

prizonier al propriului rol în comedia absurdă.

Trăiește ororile personajului pragmatic,

inventiv în violența lui –

fizică, verbală, emoțională,

sexuală, economică, socială...

și nu renunță la orgoliu, este lipsit de emoție.

Îl recunoaștem prin plăcerea

de a fi personajul emblematic –

precum cocoșul cocoțat

pe grămada de gunoi –

măscărici din datorie.

Autoritar, curajos și mai cu seamă fudul,
prada propriei năruiri în hăul falsității.

Ah, balcanicii – o amăgire dureroasă, perpetuă,
sărăcia intelectuală mereu împinsă sub preșul
conștiinței.

Omul din tine se prăbușește de rușinea altuia,
înghite degradarea precum pastilele de
aspirină.

În fața întunericului, rana sângerează,
picură o continuă revărsare de umanitate,
demnitate, emoție și respect – rare și scurse.

Omul de rând zâmbeste fals,
învață să supraviețuiască în neantul
absurdului.

Obscură, lumina

Adun cioburi de lumină și aer,

ca și cum mi-aș aduna viața.

Nimic nu mai poate fi pus la loc –

fulgul de nea nu-l pot reda cerului,

nici visul copilului nu-l mai regăsesc

în inima mea!

Citesc undeva: „nimic nu va mai fi
precum putea să fie”.

Atunci, de ce mai bâjbâi prin vremi de aur,

ca și cum aș răscoli cu bățul printr-un

mușuroi plin de căcat?!

Câtă mizerie ne-au adus inginerii de suflete
din toate timpurile,

lupi îmbrăcați în piele de oaie...

Îmi adun cioburile pe care mi le-au lăsat
anii comunismului
și diminețile reci ale postcomunismului.
Viața e mai mult decât o vânătoare de cerbi,
dar mai ieftină decât multe nimicuri.

Îmi adun viața,
de parcă aş aduna niște cioburi de lumină
ce doar lumină nu-i.

Exil

E mult prea târziu – ninsori albastre
se-aștern cu desăvârșire.

Mă grăbesc să-l întâlnesc pe Nicu Ciobanu,
înainte ca exilul să-l surprindă,
precum ninsorile întârziate
floarea de cais.

Știu, exilat pe-o limbă de pelin,
între vânt și furtună nu va avea ce s-aleagă,

dar nici eu nu-i mai pot oferi nimic.

Mă grăbesc să-l revăd
pe Nicu Ciobanu,
demult îmi datorează niște răspunsuri.

E timpul să nu-mi răspundă.

Labirint

Nimic nu vei afla mai mult
decât ce-ți este dat să-nveți.

Vei rătăci prin labirintul cuvintelor
fără ca să afli cum se stinge lemnul
și cum arde piatra.

Nimic nu vei afla
mai mult decât ce-ți este dat,
tu însuți vei deveni un labirint.

PROZĂ

◆ DANIEL ONACA

Lupi ghinionişti – Trufe de pe Valea Nissanei

Să stai relaxat la saună și, în timp ce aburii umezi de pe cărbunii încinși te învăluie, să asculți tot felul de istorii – adevărate ori născocite – este o treabă despre care mulți zic că posedă un farmec deosebit. Experiența aceasta sunt și eu de acord că nu poate fi redată în cuvinte; trebuie trăită nemijlocit. Când am intrat odată în cabina, unde se mai aflau vreo 4-5 iubitori ai acestei cinstite ocupații, discuția era în toi.

„Lupilor le poți veni de hac în multe feluri”, era de părere unul, așezat pe treapta cea mai de sus a cabinei. „Cel mai simplu este să sapi o groapă adâncă, să o acoperi cu niște crengi iar, ca momeală, să pui deasupra o găină, o rață sau chiar să legi un câine.” Câțiva au răspuns că era păcat de câine.

„Metoda e bună, fu de părere un altul, dar trebuie să ai grijă să nu cazi chiar tu într-o astfel de groapă. Așa cum a pățit o babă din satul de unde vin eu. Oamenii povesteau că, într-o iarnă, voind sărmana să o ia pe scurtătură, s-a strecurat printr-un gard și, după câțiva pași, a simțit că se clatină pământul și se surpă sub ea. Pe urmă s-a trezit în fundul unei gropi. Să iasă de acolo nu avea cum pentru că groapa era adâncă. Surpriza a fost dublă pentru că, înaintea ei, mai căzuse acolo și un lup. Noroc că lupul, înghețat de frig, apucase să moară. Nu vă mai spun, cât l-a blestemat și drăcuit baba pe omul care a săpat groapa și care apoi a tras-o afară. Dar poate că i-a și mulțumit... Ce știu eu!”

„Eu am auzit, vorbi altul, despre un țăran de pe aici din Smolandia noastră, că a găsit într-o groapă nu unul, ci TREI lupi! După ce i-a scos de acolo i-a pedepsit într-un fel nemaiauzit. Pe unul l-a jupuit de viu, altuia i-a scos ochii iar celui de-al treilea i-a legat de gât o talangă și i-a dat drumul în pădure. Pe urmă toți trei au fugit care încotro. De lupul orb și de cel jupuit nu se știe ce s-a ales. Clopotul de la gâtul celui de-al treilea lup însă a fost auzit a doua zi prin păduri, la sute de kilometri de sat. Multă vreme nu s-a mai arătat picior de lup pe la sălașul afurisitului ăla de țăran. Te și întrebi, care dintre ei era mai lup. Bietele animale ori omul?”

În felul acesta se înnodau poveștile celor ce sporovăiau pe treptele largi de scânduri geluite. Era ca la un fel de loc de popas sadovenian, un han al Ancuței scandinav.

„Tot despre trei lupi căzuți într-o groapă am auzit și eu”, se băgă în vorbă încă unul. Cu fruntea șiroindu-i de sudoare și cu broboanele ce-i lunecau de pe vârful nasului picurându-i pe genunchi, omul a continuat: „Bunicul meu povestea că, înainte de război, sluga unui vecin, țăran înstărit, a fost trezită în mijlocul nopții de niște urlete. Urletele veneau dinspre groapa săpată anume. Bănuind el cam despre ce era vorba, a sărit în picioare, a luat pe umăr o scară și s-a dus repede la locul știut. Acolo, flăcăul a dat cu ochii de trei lupi. A proptit un capăt al scării pe fundul gropii dar, când să coboare, și-a dat seama că a uitat să ia cu el ceva cu care să-i trosnească. Sluga a făcut cale întoarsă, a pus mâna pe securea de lângă butucul de crăpat lemne și s-a dus iar la capcana lupilor. Când a ajuns la groapă, groapa goală! Lupii au fugit cățărându-se pe scara sprijinită de peretele ei. Ați mai auzit voi una ca asta?”

Povestea acestuia din urmă ne-a distrat pe toți; și pe cei care am crezut-o și pe cei, ca mine, mai sceptici de felul nostru. Nu știu din care categorie faceți parte alde dumneavoastră.

POEZIE

◆ MARIANA FERIDE

Eu sunt

Eu am murit demult
Acum doar SUNT
Aici și acum
În tot
Și TOTUL este în mine
Lumea
Nu m- a primit pe mine
Inocentul
Doar a construit peste mine
Oceane de reguli
Le-am susținut pe toate
Le-am înmulțit
Le-am respectat
Când n- am mai putut
Am murit.
Acum doar SUNT
În mine cu TOTUL
Departate și aproape
Acum și aici.
Te recunosc
Am învățat de la Tine
Că sunt Tu
Am învățat de la mine
Că sunt eu
Am învățat temeinic
Cu sânge
Că am nevoie de echilibru
Ca să dansez în materie

A fost un timp când
M- am lepădat de Tine
Și- am alunecat în hău
M- am lepădat de mine
Și am ajuns în durere.
Construiește, mi- ai șoptit
E vremea
Și m- am ridicat
M- am ancorat în Tine
Ca să nu- mi uit casă
Și acum
sunt liber să cunosc
Sunt liber să construiesc
Sunt liber să fac să cada construcția mea
Să- mi șterg linia morții
De pe pânza uitării
Să te experimentez pe Tine în mine
Să fiu ce sunt
Totul și nimic

Strada

Cobor scările cu toți cei șaizeciși de ani ai mei,
puși toți grămadă în genunchii trudiți,
Îngrămădiți
Îndesați
Și puși pe durere.

Strada mă aștepta nerăbdătoare,

pregătește aerul cel mai pur ca să mă
întâmpine
În sfârșit ajung
O iau în brațe, o strâng îndelung
și deodată începe să sângereze pe toate părțile.

Fiara

A început fiara să urle
Are capete fără număr
din toate iese foc
Neadevărul prăjește totul în cale
Oamenii privesc spectacolul
în timp ce neuronii se transformă în cenușă
Doar o Vrâncioaie actualizată
Mai umblă cu moșmoane printre munți
Lupii coboară capetele
și vuietul pașilor grăbiți
se transforma în pârtie.
Dar vara
Vara înșelătoare șterge zăpada
și peste puțin
Specie
Care cândva era exemplu de fidelitate și
lumină.
Doar porcii grăbiți se îndreaptă spre grătarul
abundenței
Șerpilor cu burțile lipite de pământ
Scriu legi și calendare
Îți cunosc slăbiciunile
Ți se așază în brațe nechemăți
te fascinează fără rușine dinaintea tuturor
într-un spectacol grotesc.
În timp ce fiara se zbate neîncetat
Să pară.
Privesc în mine
și mi-aduc aminte când a venit îngerul

Dezbrăcat și cu aripile rupte
cu pletele în vântul tomnatic
Și ea a zis
Dar de ce frate
Și el a zis
De ce nu soră
Și la a doua venire
Când rănilor nu mai sângerau
Vântul doar adia
Iar aripile atingeau norii
El a zis
Dar de ce soră
Si ea a răspuns
De ce nu frate
Și iubirea creștea la un loc cu mărăcinii
Și înfloreau caișii
acolo unde zăpada se topea încet
alba și curată
Ca o fecioară neprihănită

Declarație asumată

Nu sunt fiica, nepoata și nici sora nimănui
Nu spun ca nu mă onorează, spun doar că mă
sufocă.
Obişnuiți să credem ca trebuie să acceptăm
orice în tăcere,
Să ieșim în piață și să urlăm organizați, să
suferim fără vină,
să ne bucurăm de circ și aroganțe și pâinea să
se împutineze cu fiecare zi,
privim infinitul și curcubeul prostiți, în liniște.
Cine ne ucide speranța, cine se hrănește cu
viața noastră?
Îmi vorbești de radiații când deja umblăm ca
niște zombi?
Ascultă-mă, uite ce-ți spun,

Eu nu vreau să mă scald în mizeria ta, nu îmi
asum crimele tale,
nu vreau să particip la genocidul acesta al
gândirii și al spiritului.

Mă delimitez și fluier și urlu
cum vreau și când vreau, pentru că pot.
Nu sunt fiica nimănui, nici protectoarea
simbolurilor false.

Sunt eu, așa cum mă vezi, apa limpede.
Mi-am câștigat dreptul acesta în ziua în care
m-am născut.

Martiri

Ne-au împușcat pe toți
La grămadă
Portul și- a strâns șalele de durere, străzile au
luat foc
S-au umplut de plânset pădurile
Dunărea și marea
deschid răni mari în inima pământului.
Nu e un verset din Biblie
E realitatea în care cu grijă moțăm
Apocalipsă în care pas cu pas ne sădim
sămânța de martiri înrăiți.

Eu sunt femeia

Sunt o femeie care scrie,
care citește cu patima ce scriu alții,
femeia care pictează ceea ce ochii nu văd,
femeia care își caută umbra în miezul soarelui,
în sămânța grâului copt și în liniștea dimineții,
acolo unde iarba își revarsă seva și umple
aerul cu miros de violele.
Sunt femeia care renaște cu fiecare clipă ce
moare,

în fiecare zi alta
în fiecare noapte lumină
Femeia care cere binecuvântarea lui
Dumnezeu
și primește darurile sale cu ochi de copil.
femeia care iubește și spune fără teamă:
– Eu sunt femeia.

Poezia

Am unit cuvintele rătăcite după colțurile
altora
Și le-am preschimbat în prune brumate
tremurânde și dulci ca toamna
Am privit cu pofta nemăsurată și speranță
cum se anunțau în liniște.
îmbrățișând un cuvânt i-am cerut să
vorbească
mi-a răspuns liniștit:
Acum sunt poezie,
asculta-mă tu și povestește-mă.

Sequoia eu

Am ajuns la vârsta când
Fluturii se alimentează cu seva corpului meu
Furnicile cânta psalmi în timp ce
Ca niște soldați organizați
Mărșăluiesc spre inima mea
Ei nu știu
Cum nici tu nu știi
Îmi spune falnicul sequoia
Că atunci când eu voi triumfa
Toate aceste nimicuri vor fi moarte demult
nimic din ceea ce acum există
nu va mai fi,
nici tu nici lumea asta însângerață.

Capricii

Deasupra mea e o pădure de fagi
Unii spun ca e o coroană
și grăbiți vor să o taie și să-și sculpteze
chipurile
Alții vor să o împrejmuiască cu vrăji și
descântece
Să-și smulgă seva
Să-și strice cărările
Iar mulți alții privesc ca neghiobii
Nu înțeleg nimic
Și-și freacă mâinile așteptând spectacolul
Eu mănânc de post astăzi
Fac asta din când în când
nu vreau să păcătuiesc
Trăiesc totul cu intensitate maximă
Nu sufăr
Îmi întind aripile și zbor.

Bocet peste pădurea mea

Ninge peste pădurea mea de fagi;
Ninge îndelung, murdar și deliberat
cu vitriol și rugină.
Din când în când cineva privește cum se
topește liniștea
iar lichidul care o compune inundă aerul.
Miroase a durere puternică,
crescândă ca o pâine pufoasă,
inutilă ca o tablă ruginită,
aridă ca timpul trecut dincolo de tristețe.

Muscând carne și suflet

Muști carne și suflet în același timp
Răstimp în care râsul meu se joacă inocent
între buzele tale.

Picioarele mele se închid
Respirația mi se pierde în gâtul tău.
Arca noastră este pregătită
și eu am văzut moartea,
Am văzut moartea în toată disperarea ei
am văzut moartea impotentă și incapabilă să
înțeleagă
uitându-se la membrele noastre inseparabile
până unde este corpul tău și până unde corpul
meu,
Mi-ai spus, aici și dincolo, mereu împreună
Și mi-am dat seama brusc că atâta timp ce
suntem dizolvați în dragoste
Ea, moartea, nu-și va putea scrie numele pe
corpurile noastre

Îngeri căzuți

Bucă temporală
Își joacă cărțile
Separă, unește
Separă din nou
Vezi doar praf
Foc și ură
Oriunde te-ai afla sau nu
Soarele se leagănă
Între lumi
În praful întârziat
pecetea sfârșitului
se privește în oglinzi fără număr
Atenție!
Aveți grijă de sufletele voastre
Din Orientul Îndepărtat
Ecoul sânelui
ucide liniștea nopții.

◆ BALÁZS F. ATTILA

**am așteptat mereu
ceva**

în dezordinea mea logic organizată
n-am tolerat interferențe străine
în capcana amorțitoare a tăcerii
am așteptat mereu ceva
ce n-aș putea numi niciodată
plutind pe valurile suspiciunilor mele

nimeni nu ne va jeli

ce ne-a adus această nouă religie?
cine ne va scoate din mlaștina vizibilă
și totuși invizibilă?
căutăm urmele strămoșilor noștri
în mlaștini de rogoz bălți de noroi
acești oameni care și-au pierdut voința
n-au nevoie de milă
nici măcar marele zeu nu-i poate ajuta
pân' la ultima tresărire nimeni nu ne va jeli
haideți să ne jelim pe noi înșine

sălbatici singuratici

timpul se întrece cu moda
idolii flămânzi devorează publicul
extaz depresie plictiseală joc regal
bucurie mângâieri palmuiri
în sertarele certitudinii cauți ziua de mâine
așa începe poemul și așa se termină
pentru că spațiul vital al poemului
este premoniția
suntem dependenți unii de alții
totuși vom muri ca niște sălbatici singuratici

lumea se învâрте cu ea

doar eternul este starea
în care nu ne putem ascunde
totul poate fi experimentat
numai moartea nu

arătătorul s-a oprit
ori lumea se învâрте odată cu ea

experiment pripit

material maleabil este omul
ia tot felul de forme
existența sa rămâne aleatorie
Dumnezeu nu l-a ars s-a ars pe sine
iar creația a devenit un experiment pripit

am încercat să mă simt ca acasă

ca un pocăit pentru păcatele strămoșilor
am încercat să mă simt ca acasă
în lumea plină de capcane și gropi
fierbeau ura disperarea și confuzia în mine
mistrețul prins în capcană mârâia
și își înfigea colții în propriul corp
inițiații din milă sau admirație
se uitau la mine forțându-mă

să mă înfrunt din nou
cu o febră pe față
m-am gândit la gustul primului măr oferit
am scos musca amestecată în miere
și în mormanul de amintiri
ca din stiva de paie în copilărie
m-am holbat la luna atârnată pe cer

și la stelele reci zâmbitoare

gata de sacrificiu

nu ție iubirea mea trebuie să-mi dovedesc
că sunt capabil și gata de sacrificiu
și că auto-tortura mea disperată
nu este doar o prefăcătorie
sunt mândru dar disperat
că tu te simți în siguranță lângă mine
în timp ce mie mi-e frică

deasupra neantului

forma mea de mișcare este căderea
ce se va întâmpla dacă ajung la fundul
abisului?
căderea este siguranța celui căzut
până când zace printre bulgări
nu se poate împiedica

la moartea unui muzician

nu putem ciupi corzile rupte
întindem tăcerea pe instrumentul tău orfan
care a transformat visele în realitate
coardele universului
o lume frumos acordată
au pocnit sub degetele tale
te-ai angajat la nimic
pentru că ți-ai dat seama:
nimicul e omnipotent

morile timpului

promițând răscumpărarea
iubirea interzisă s-a evaporat în neant
zâmbetul nu poate fi sculptat în piatră
își pierde căldura s
e sfărâmă în morile timpului
doar în inimile noastre se păstrează
reflexia sa perfectă
melodia sufletului e eternă

dacă lăsăm memoria să cânte
la instrument

Marylin

ce vă holbați? plecați acasă!
marilyn e moartă
luați un minut din eternitatea ei
să nu simțiți strâmță camera (lumea) mâine
și lăsați frazele
nu a trăit niciodată în inimile voastre
curiozitatea spumoasă
a străpuns vâlul întunecat al simpatiei bine
călcate
și tu care ai fost binecuvântat cu cicatrici
similare
du-te, aceasta nu este ea,
corpul e fără radiații
au băut ultima picătură de viață din ea
nu **live** de pe fundul blugilor

() s-a agățat de neant ()
du-te!

dacă îți va fi dor de ea
negativul (și-a uitat umbra în nori încâlciți)
vei găsi în momente sensibile la lumină –
patru pereți reflectă
sunetele
pendulului
temerilor tale

József Attila

în clipele dinaintea zorilor
cu degetele încolăcite într-o postură de atac
rupând șuvițele incertitudinii
a alergat pe traverse feroviare
care gemeau
voia să-și dovedească sieși că *este*
înainte ca primele raze
să se așeze pe fruntea transpirată
a monstrului de fier

◆ NONA LUPU

Veriga timpului

Ninsoarea sufletul
meu

adoră noaptea,
al insomniei scurt eseu
citești în șoaptă:
Sunt circumstanțe...
Le primești cu empatie,
privind a astrilor cerești
împărăție.
Cuvinte sincere și vii
sunt doar prefață.
Rămâne dorul să-ți descrii
ce te înalță.
La toate ce le simți și faci,
ce te atinge,
te-ai dezvățat deja să taci
când toamna plânge.
Cu ploi de frunze... ciobănești,
cuvânt ce strigă,
căci timpul nu poți să-l oprești,
îi porți veriga.

Limba pe care o ador

Când mi-a cucerit limba inima?
Când am însușit-o?
Știu doar că tare demult.
Cât de demult, sincer,
nu mai țin minte...

Doar că, departe de casă, când o aud,
în piept se ridică ca un tumult
și mă acoperă cu un val fierbinte.
Limba a dat rădăcini și s-a împletit cu cea a
mamei,
ca colacul puhav din vatră, în două fire:
prietenii, rudele, vecinii...
Sortitul și apoi Făt-Frumosul meu fiu...
Eu alături de ei toți firesc, într-o dragoste mare
până la infinit,
cum ar fi distanța de la Pământ la Soare.
Anii făcuseră listă lungă, iar dragostea — și
mai mare,
adăugând în ea idoli:
Eminescu, Stănescu, Mateevici, Caragiale...

Adie a toamnă și amurgul dă buzna deja mai
devreme.

Chiar azi, de ziua EI,
nu mă ia somnul. Îi voi scrie poeme,
dedicație de dragoste și urări de bine
pentru limba bogată în slove
mai tari ca vinul,
mai înalte ca cerul,
mai dulci ca dorul.

Vreau să-i fie mereu fericit poporul!
Vreau să fie cântată, slăvită, în pace!
Limba scumpei Moldove: — Noroace!

Tu – ispita mia

Și dacă memoria mea se va topi ca zăpada,
și fulgii plăcerii se vor dizolva în sânge,

tot dorul de tine mă va atinge
cu creanga arțarului nostru din stradă.
Poate că patima ta obosită,
lent transformată în gingășie,
este un dar al enigmei magice
și cea mai mare a sorții ispită.
Încă o zi doar în doi colorată...
Frunzele galbene cad sub picioare.
Gerul vestește în surul cerului ciorile,
strigă nebune, iar toamna mă îmbată.

Ce este dragostea?

Ce este dragostea? Un vis?
Sau poate o poveste?
O sută de poeți au tot descris
și nu mai știu ce este.
O patimă, un dor amar,
o flacăra nestinsă?
Sau o scrisoare în sertar
al inimii atinse?
O mamă, un copil,
un braț care la greu e sprijin,
un ram de liliac în april...
Al dragostei verige
le văd, le simt și le primesc.
Cred... ea e însăși viața.
Blagoslovit, o mulțumesc
și-i primesc povața.

Despre noi și hercule

Euristeu
poruncește lui Hercule
să salveze de făpturile Aresului — păsările de
metal,
ce au făcut urgie — pustiu
din vechiul Stimfal.

Să-l ajute Atena Palada
pe drumul plin de primejdii.
Tari precum cuprul și ascuțite ca paloșul și
săgețile
sunt aripile lor ce tot cad
peste oraș și peste visele pașnicilor orășeni.
Viitorul — în ceață, și realitatea —
schimonosită fiind,
dar timpane din cupru făurește pe nicovală
zeul Hefaistos...
Și de frică se avântă în cer
fioroasele păsări.
Zborul lor e spre Pontul Euxin
și se întoarce acasă Hercule nu pe mult timp,
doar trei fapte de-abia
pentru țarul fricos săvârșind.
Încă nouă le are în față,
încă nouă — mult mai grele
ca cercurile lui Goethe, care se cer
trecute, învinse, ca nemurirea s-o cucerească.
Câte taine, legende, păstrează ascunse în
veacuri
enigmatică Creta.
Și un salt în spirală când face Pământul,
din nucleul lui, din fierbintele magmei
vine strigătul cataclismelor amenințător:
— Nu veți destinde eternul!
Veți peri nemilos, nu veți lăsa să se nască
o versiune perfectă a omenirii!
În războaiele voastre nu vă veți spăla de
sânge mâinile,
nici din suflet scrumul, strâns de veacuri și
secole...
Haideți, oamenilor, în cerc aranjați-vă spadele,
hai!
Acum a venit timpul

să dați ultimul examen la OMENIE,
prefăcând iadul pe Pământ în rai!

Insomnia dureroasă

Asemeni lui Kafka de Felicia fuge războiul de pace,
în lacrimile nesecate ale văduvelor
cotrobăitul amarului îi place.
Cardiogramele vieților întrerupte
încearcă drumul spre cer să înfrunte.
Vor să treacă mai ușor
prin acutul egoism pământesc, peste limita lui
periculoasă, însă amarnic greșesc...
Generația nouă se culcă smerit,
ca iarba sub coasă,
și măduva viselor ei e

strivită,

◆ CAMELIA MORDA BACIU (Italia)

Festina lente!

M-am grăbit să-mi
cunosc părinții, rudele, vecinii, colegii și
prietenii.
M-am grăbit să cunosc tainele acestei lumi,
unde am fost azvârlită din pântecul mamei,
fără să fiu întrebată dacă vreau să mă nasc.
M-am grăbit să buchisesc literele dintr-un
abecedar
care mi s-a părut cartea de căpătâi a lumii.
M-am grăbit să număr, să adun, să scad, să
înmulțesc și să împart, neștiind că, de fapt,
în viață, matematica este esențială.
M-am grăbit să-mi semnez sentința de femeie,

scursă,
stoarsă...

Deja al patrulea an... incredibil de mult... fioros,
a ajuns ca cuțitul durerea la os,
pe câteva hături, aproape de casa mea...
Sub același cer și sub aceeași stea,
aproape de sufletul meu, care mă doare —
mă doare,
lăsându-mă noaptea mereu fără somn
și ziua fără de soare.
Inima-mi este în alarmă,
și unica mea armă
rămâne continua rugăciune spre EL!
Doar credința este puterea
în ultimă instanță... și nicicum altfel.

să devin adultă fără să-mi salut adolescența.
Mi-am grăbit deșurădăcinarea fără să
conștientizez că voi purta rădăcinile cu mine,
că oriunde aş merge,
glasul meleagurilor natale mă va chema
înapoi, măcar pentru o vacanță.
Mi-am grăbit rimele și ritmul poeziilor mele,
căutând metafora.
M-am grăbit să-mi aștern și să-mi strig
gândurile, trăirile, sentimentele care mi-au fost
strivite
sub greutatea unui bocanc.
Mi-am grăbit pasul într-o lume literară,
unde fiecare silabă mi-a fost analizată.
M-am grăbit să-mi demonstrez că pot pe plan
personal și profesional.

Toată viața m-am grăbit.
Este timpul să mă grăbesc mai încet.
Dacă nu am reușit până acum să urc în
anumite trenuri, n-o să reușesc nici de acum
înainte.
În graba mea am uitat de mine.
Așa că, o să pășesc într-un ritm care-mi
permite să mă regăsesc.
Festina lente!

„Carpe diem”

Amintirea care-mi fuge din trecuturi netrăite,
aș lăsa-o să alerge-n veșniciile uitării.
Labirinturi șerpuite țeș pe calea depărtării.
Pașii nepurtați pe-acolo scriu cuvinte negrăite.

Aș mai căuta prin iască vreo
scânteie-n adormire,
doar s-o îndura s-aprindă focuri
mistuite-n noapte
nedormită, pe la vatra insomniilor necoapte,
inspirând iz de jăratec într-o tainică-aromire.

Fuga timpului se pierde în clepsidrele opace,
nelăsând dăre de treceri prin nisipuri nepășite.
Se aude doar ecoul din cuvinte pripășite
pe la obosite minți, căutând un strop de pace.

Piedică aș pune vremii, să se-mpiedice
de mine,
să se-oprească la taifasuri cu prezentul
ce mă ține
de o mână și mă-ndeamnă să-l trăiesc,
că poate mâine,
ocupat prin astă lume, nu se știe dacă vine.

Iertări

Vreau să te iert acum, încă o dată,
Oricât mă vei zidi între tăceri.
Trecut prin porți închise să străbată,
Unească-ne în ce am fost mai ieri.

Încerc și azi să te-nțeleg mai bine
Cu gândul obsedant de-un început.
Ignor mereu capricii masculine,
Ce niciodată nu le-am priceput.

Îți împrumut iertarea de păcate,
S-o folosești când simți că poți ierta
Și-n spovedanii de-amintiri uitate
La capăt de pământ ne vom ruga.

Ne vom ruga iertarea să ne plouă
Cu stropii mari de apă târnosită,
Spălând blestemul împărțit în două,
Între noi doi și-o viață irosită.

Tăcerile mele

Mi-a rămas doar să ascult tăcerile.
Doamne, cât zgomot fac!
Sunt mai greu de suportat decât cuvintele.
Acelea le răstălmăcești, le interpretezi,
le dai un sens.

Dar tăcerile? Tăcerile te bombardează cu
întrebări
la care nu găsești răspuns,
te macină precum o râșniță de cafea,
până devii pulbere purtată de vânt,
fără nicio direcție.

Nici măcar în praf de stele nu te poți
transforma,
pe cer nu mai este loc pentru tine
iar zgomotele sunt asurzitoare acolo.
Și-atunci rățești așa,
cu mintea aromatizată de cafea amară,
spre o meta care se îndepărtează tot mai mult.

Călătorind haotic pierzi bucăți din amintiri,
sfărâmi senzații de moment
și rupi orice legătură cu viitorul.
Ești o ființă spulberată, fără nume.
Dar cui îi pasă?
Oricum nu te cunoaște nimeni.
Nimeni nu-și amintește de tine.

Doar pântecul mamei tale mai păstrează
forma pruncului care ai fost.
Un pântec mai plat,
precum umbra care ai devenit acum.
Rămâi în umbra ta, suflet rătăcit!

Răcorește-te cu stropii lacrimilor tale!
Stai liniștit, nu te va căuta nimeni!
Rămâi și ascultă zgomotele tăcerilor!
Poate, într-o zi, le vei înțelege.

Noi vești

Ce mai știi, ce-ai aflat, se mai scrie ceva?
În vreun spațiu de ziar se dă vești despre noi?
Pe aici, doar frânturi de trecut, câteva,
Se perindă prin crânguri tăcute de frig,
Amorțite ecouri se izbesc când te strig
De copaci desfrunziți, după ger rămași goi.

Nu știi, pe-acolo, se mai fac armistiții,
Între lumi rătăcite prin conflict nesfârșit?
În proiect de iubire se mai fac investiții?
Mai abdică orgolii, se mai seamănă pace,
Se mai văd primăveri, după geruri opace,
Prin văzduh pustiit și de vânt răvășit?

Pe la mine-i cum știi, cum citești în gazetă.
Seninul se-arată sfios după neguri.
Visez zi de zi locuri noi pe planetă,
Unde-aș fi azi, doar cu viața la braț,
Savurând clipe lungi cu atâta nesaț
De liniște-adâncă pentru noi vremuri.

Ieșirea din valuri

Iubitul meu, hai, să scăpăm din valuri!
Ne-am istovit puteri prin mare înotând.
Să ne-odihnim un pic pe netedele maluri
Și s-ascultăm tăcuți sirenele cântând.

Ascunși în colonia coralilor acvatici,
Învăluți în alge și ferigi veșnic verzi,
Ne-am dăruit iubirea ca doi frumoși sălbatici
Cu disperarea clipei pe care poți s-o pierzi.

Căci tu mi-ai fost Poseidon, iar eu ți-am fost
Zeena
Și-am plăsmuit în larguri o mare de copii.
Dar ne-am rănit cu peștii ce au tăiat în vena
Iubirii submarine ce-n veci nu va mai fi.

Să poposim o vreme pe plaja nisipoasă,
Ținându-ne de mână ca doi pereni amici.
Să pregătim în tihnă plecarea dureroasă
Din mare în terestru și să lăsăm aici

O sticlă cu biletul de-adio, triste rânduri,
Când pe pământ aieva ales-am să trăim.
Am să te țin în suflet, tu poartă-mă în gânduri
Până-n amurg de viață și-n Eden, de-o să fim.

Așteptând copiii

Ce liniște e, Doamne, în satul de bătrâni!
Din streășină cad țurțuri cu lacrimi înghețate.
Prin ochi de geamuri sparte trec clipele oftate
Și-o ușă scârțâind anină în țâțâni.

Venit-a iarăși seara cu-apăsătoare pace.
Doar un lătrat de câine se-aude în vecini.
Prin casele-tăcere, cu oamenii puțini,
Tot ce fusese-odată, în amintire tace.

Sunt mulți părinți ce-așteaptă un fiu risipitor,
Plecat în lumea largă, la trai orășenesc,
Ne-ntors de multă vreme, iar ei îmbătrânesc
Cu teama ne-ntâlnirii și mistuiți de dor.

În trupuri boli se-adună, precum carii în lemn.
Plângând, le ard obraji de vreme stafidiți.
Le mai sunt sprijin doar pereții cei sfințiți
La maslu-n rugăciune, în cruci de untdelemn.

O mamă-așteaptă fiica din țările străine,
Pe unde rătăcește să își câștige banul.
Privind la calendarul ce nu-și mai trece anul
Și lacrima durerii abia și-o mai reține...

În colțul vechii mese, o candelă aprinsă,
Contur dă frunții care, în aplecarea ei,
Spre Biblia deschisă la Luca și Matei,
Icoană vie pare, bisericii desprinsă.

Cad tencuieli în tinda unde-au crescut copiii,
Îngălbenesc perdele cusute de bunici,
S-au întărit pe rafturi cei câțiva mucenici
Sfințiți dup-un pomelnic cu morții și cu viii.

Trec primăveri și toamne, în gânduri și durere.
Albesc în ierni grădina și firele la tâmplă.
Speranța-n veri rămâne, că poate se întâmplă
Să-și strângă-n brațe fiii cu ultima putere.

Zidește-te, Ană!

Zidește-te, Ană, cu mâini răsfirate,
Ce-n palme se-aprind răni adânci, sângeroase,
Nu de cuie-n Hristos, de-un Pilat decretate
Ci de muncile casei, ce te rod pâ'n' la oase!

Zidește-te, Ană, ridată în frunte
De gândul că mâine, sleită-n puteri,
Ești doar tu în urcușul abrupt de pe munte,
Cu fiii-ți de mână, s-ajungi tu mai speri!

Zidește-te, Ană, cu lacrimi-nodate,
Ce-n ochii tăi reci prind contur și lucesc,
Dup-un ludic scenariu de minți vinovate,
Ce-ți dădură un rol nefiresc, bărbătesc!

Zidește-te, Ană, clădește-te-n sus!
Dă-ți forța să crești, să ajungi să zâmbești,
Nu în zidul în care Manole te-a pus,
Ci în tine, în crezul că poți să trăiești!

Tu nu ești moneda bătută-n cimentul
Din scările casei, tribut drum al sorții.
Tu ești un soclu, ținând monumentul -
Simbolul de mamă, al unei soții.

◆ VICTORIA MILESCU

O zi cenușie

E o zi bună
să te întinzi pe mal

iar valurile să-ți mângâie trupul
fără să-l clintească, fără
să-l ia pe brațe, să-l ducă departe, acolo
unde sunt vapoare și chiar
dincolo de ele, fiindcă lumea e mare
e o zi bună să te plimbi încercând
să nu te mai gândești cum rezolvi ecuația
vieții
la ce bun să te chinui când
tot viața o rezolvă mai repede și mai bine
fumându-ți trupul, aruncându-i apoi chiștocul
la un coș dacă va găsi vreunul
în orașul părăsit...
e o zi bună să te întinzi în pat după ce ai băut
cianura vieții de poet îndoită cu miere
ca trupul să nu fie prea amar la autopsia
criticii
sub bisturiul sentințelor definitive
e o zi bună, așa cum e, ușor înnorată
gata de ploaie dar încă nehotărâtă
să se dezlănțuie ori să-ți mai toarne pe piept
plumbul norilor fără patimă
e o zi bună când frunzele copacilor stau
nemișcate
niciun lucru nu se clintește de unde a fost
așezat
și nimeni nu mai există în jur să strige la tine
lasă cuțitul jos, lasă frânghia
atârnată în tavan, lasă pixul otrăvit din vene
lasă-te de prostii, lasă totul și fugi departe,
zbori
ca o cenușă risipită într-o zi cenușie.

Echinox de vară

O gărgăriță roșie
cu puncte negre puse după
fiecare oftat vine încet spre mine
urcă greu dealul de polen auriu
al florilor de tei scuturate
se răstoarnă, se ridică, pornește iar
la drum, urcă, eu
stau pe o bancă lustruită, mănânc
un ștrudel cu mere, beau un suc
un porumbel se apropie, ciugulește
firimiturile
căzute din ștrudel, din mine, bea lacrimile
dulci
ale sticlei de suc scăpate pe ciment de
mâna mea cea lentă, obosită
ca o amiază de vară
pe care nimeni nu o vede
din lanul de oameni grăbiți.

Ape aurifere

Vezi-ți de treaba ta mi-a spus
viscolul în plină vară
du-te la mare, scaldă-te, joacă-te
cu delfinii care abia așteaptă
să te ducă în spinare acolo unde tu nu
poți ajunge cu picioarele de oase, nici
cu visele păguboase, acolo unde
nu ai fost niciodată, unde
ai nevoie de cineva care să-ți traducă realitatea
nu te amesteca cu râurile ce curg și uită
să mai aducă înapoi ce au luat
nu intra în râuri, în ghioluri, în iezer, în
apele mai repezi aurifere, te orbesc întâi
apoi te pun la treabă și tu nu mai vezi

la ce muncești și tu nu simți că ele scot
de fapt din tine aurul cel mai pur
și îl duc departe, unde nu există ape
să se întoarcă de unde au plecat.

Întâi a venit poezia

apoi ai venit tu, firesc precum
o ediție principeș îndelung așteptată
copertat de ani, împodobit cu amintiri
am făcut schimb de cărți interzise
de pagini încă nescrise, contribuind
la deznodământul final
fără lacrimi, regrete, inversând
cursul normal al trecerii
timpului prin inelul de foc al vârstei
am redevenit tineri, nebuni
cum n-am fost niciodată
nemaivând nimic de pierdut
nemaisperând la nicio răsplată
decât cea a poeziei care ne încuraja:
ei, copii, așa am fost și eu la vârsta voastră!

Culori noi

În toamnă, culorile fug din frunze
din petalele florilor, din aripile păsărilor
cu dor de ducă
ce liniște pe mal când culorile
pleacă ușor din obraji, din iris
din pielea care a luptat în prima linie
cu arșița viscolului, cu luna orbitoare
apar culori noi, nenumite încă
n-ai cum să te ferești de nuanțele insidioase
n-ai unde să te ascunzi
de ceva ce vine sigur, alunecând, de nerefuzat
pentru trupul slăbit de plăcerile verii apuse.

Transfuzie de poezie

Pe o stradă ocrotită de pomi bătrâni
printre blocuri cernite
am simțit pași în spate

am mărit ritmul, dar pașii
se auzeau tot mai aproape
la un moment dat m-am oprit
fie ce-o fi, m-am întors, te-am văzut
înalt, frumos, cu un revolver
țintind pieptul meu
am aruncat poșeta, am ridicat mâinile
Nu vreau nici banii, nici viața ta
vreau poezia
ce curge prin arterele tale
Dar e atât de puțină și fără ea aș muri
E atât cât îmi trebuie pentru transfuzie
nu mai mult, nu mai bun
Și dacă refuz?
Nu, nu poți să refuzi, ești singura
cu care sunt compatibil, te știu demult
de caut de vieți întregi
eu sunt tu de milioane de ani...

Echilibrul perfect

Gloanțele din trup, săgețile otrăvite înfipite
îmi dau greutatea necesară
pentru a echilibra talgerul fericirii
dar pentru un echilibru perfect, ar mai trebui
încă puțină durere, un strop de tristețe, câteva
lacrimi
un oftat din adânc de veac, te rog
ajută-mă să fiu în rând cu lumea
să fiu ca ei, cei ce trec pe lângă mine
uitându-se nedumeriți de ce râd și cânt și
dansez
pe străzi zi și noapte
cu un cuțit înfipit în spinare.

La marginea unui sistem solar

Scrii și casa se prăbușește
peste cele câteva pagini de iubire ale vieții
cine o să știe că ai existat, aici
la marginea unui sistem solar uzat, epuizat
cum să ieși din capcană, din
vasta închisoare planetară

unde nicio rază nu mai ajunge întreagă
soarele nostru a orbit la fel ca noi
în locul tău trebuia să fie altcineva
te-ai grăbit să prinzi un loc sub soare
ai nimerit un loc dureros
scrii despre ce nu mai există
credeai că ești apt pentru mari tragedii
noi știm să murim în lucruri
pe care le construim dar se dărâmă mereu
e felul lor de a protesta față de
neîndemânarea umană
scrii despre ultima noapte și nimic nu se
întâmplă
să ateste evenimentul
trecerii de la o existență la alta.

Dorință

Voiam să rămân mică, atât
cât o petunie, cât o furnică
dorința mi s-a împlinit doar pe jumătate
nu sunt nici mică, nici mare
dar oamenii nu observă
când sunt înaltă, când sunt pietricică
aș vrea să fiu și eu ca ei, cei mari, mulți, ajunși
adulți fără să fi fost copii
ajunși deștepți fără să fi fost păcăliți vreodată
fără să se fi gândit că luna
nu era chiar ce vedeau ei lucind
nici soarele nu prea era el, cel de pe cer
într-o zi a venit un soare adevărat
dar nu ne-a impresionat
au zis că-i enervant, caraghios
ba se arăta, ba se ascundea
au strigat afară cu el din univers
ne strică regia, decorul, replicile
și nu mai aplaudă nimeni piesa
scrisă de furnica izgonită din mușuroi.

Nehotărâre

Hotărăște-te odată ce vrei să fii
câine, pisică, iepure
ca să știi cât
de largă fac lumea, cât de înaltă pădurea
câți prădători, câți vânători de himere
hotărăște-te odată unde vrei să trăiești
în apă, în aer, pe pământ, sub pământ
să văd cum zugrăvesc interiorul
îți place culoarea mov
din asta am destul
nu vrei să ai sânge mov
nici ochi nu vrei prea mulți, da
s-ar putea să nu-ți placă deloc
să vezi cum arăți
să observi pipăind
că ai aceeași piele ca mine
aceleași ambiții despre cum
se construiește o lume ca la carte
când toate vor să se construiască după capul
lor.

În contratimp

Îmi îplinești ușor și repede
toate dorințele, dar
după ce s-au împlinit, observ
că îmi sunt ori prea mari, ori prea mici
și nu-mi mai folosesc, fiindcă
au venit prea târziu
timpul meu e altul decât al tău
viața mea e în mâna ta nevăzută
cum să-mi înțeleg viața când
vrea atât de mult, sau nu vrea nimic
iar tu, Doamne, îmi faci voia
dintr-un motiv pe care nu-l înțeleg.

◆ IOAN MARTA

Ioan Marta s-a născut la 17 septembrie 1955, în localitatea Groșeni, județul Arad. A absolvit Liceul Teoretic din Sebiș (1974), Școala Militară de Ofițeri „Nicolae Bălcescu” (Finanțe, 1977) din Sibiu și Universitatea din Timișoara, Științe Economice (1985).

Este economist și locuiește în Arad.

– Participă în 2020 la Tecuci la Festivalul Internațional al Aforismului pentru românii de pretutindeni, câștigând Premiul al II-lea, ex aequo.

– La festivalul din 2021, tot la Tecuci, câștigă Marele Premiu și Trofeul „Sapiens Piroboridava”, ex aequo.

– Tot în 2021 câștigă Premiul de creativitate la Concursul Internațional „Naji Naaman” din Liban, la care au participat 3217 concurenți din 80 de țări.

– Câștigă Premiul I la Concursul Național de Haiku „Dumitru Radu”, ediția IV-a, 2022.

– Este premiat cu Mențiune de merit la „Le Figure Del Pensiero, XVII edizione”, 2023.

– La ediția a XVIII-a, 2024, a Premiului Național de Filosofie „Figurile gândirii” de la Certaldo, Italia, a câștigat Premiul al II-lea la secțiunea „Aforisme”.

– La Festivalul Național „Garabet Ibraileanu” Roman, ediția a VII-a din 2024, a câștigat Premiul al III-lea, la secțiunea „Concurs de aforisme originale”.

– A câștigat mai multe premii la concursurile organizate de grupul „Autori de haiku din România”.

– Este membru de onoare în Uniunea Aforiștilor din România.

– A debutat în anul 2023, la Editura Ecou Transilvan din Cluj-Napoca cu volumul de citate și aforisme „Roi de fluturi”.

– În anul 2024 publică ediția a doua, revăzută și adăugită a volumului de citate și aforisme „Roi de fluturi” tot la Editura Ecou Transilvan.

Este inclus în următoarele antologii colective:

– Antologiile Festivalul Internațional al Aforismului, Tecuci, 2020; 2021; 2022; 2023; și 2024.

– Antologia Premiilor Literare „Naji Naaman”, 2021, în trei limbi: română, engleză și arabă.

– O barcă de hârtie săltând peste nori - haiku - antologia oglinzii - Editura Pim din Iași, 2022.

– Antologiile „Le Figure Del Pensiero”, 2022; 2023 și 2024 în limba italiană.

Aforisme

Suntem nisipurile mișcătoare care au libertatea de a ține cont, sau nu, de direcția vântului.

Oamenii se deosebesc cel mai bine după ceea ce îi impresionează.

Doar dacă crezi că oamenilor pe care tu îi stimezi le-ar plăcea de tine, atunci ești pe drumul tău.

Omul este masura satisfacției pe care poate să o ofere celor din jur.

De regulă ceea ce apreciezi ca fericire a cuiva sunt problemele tale.

Dacă nu ai curajul să te înfrunți pe tine, pe ceilalți nu vei avea nici atât.

Împacă-te cu tine de câte ori este nevoie. Este singura împăcare care nu suferă amânare.

Suntem o umbră a clepsidrei, al cărei nisip se transformă în lut când se desparte de suflet.

Haiku

așteptând luna -
paingul înfășoară
câteva albastrele

înțelepciune -
toarsă din șirul
nesfârșit de mătăanii

trenă –
alunecând după lună
Calea Lactee

desăvârșire –
rozariul pustnicului
tot mai luminos

ca un ceasornic –
vâsla pescarului
îngropând clipele

LECTURI

◆ LAURA LUPU

Literatura socială românească și invizibilității Siciliei

Literatura contemporană românească este din ce în ce mai atentă la fenomenele sociale și culturale ale prezentului, găsindu-și tot mai des subiectele în realitatea migrației. Experiența celor plecați la muncă în străinătate, adesea marginalizați și lipsiți de vizibilitate, devine material epic, etic și simbolic ce are drept scop expunerea pe calea literară a condițiilor sociale și economice ale migranților, a suferinței și a speranțelor acestora, precum și a procesului de afirmare a demnității personale și colective prin povestire. *Liberați de invizibilitate* (editura Le Fate, Ragusa-Italia, 2025) se înscrie în această direcție, propunând o proză narativă de tip social-documentară, aflată la intersecția dintre ficțiune și mărturie care surprinde realitatea muncii agricole precare din Sicilia și care propune un act de recuperare a demnității prin povestire.

Tema centrală a textului este migrația românească în Italia, cu accent pe condițiile de muncă din serele siciliene. Ciprian Apetrei surprinde contrastul dintre frumusețea naturală a locului (soarele, marea, florile de iasomie) și asprimea vieții migranților, prizonieri ai unui „oraș invizibil” ascuns printre panourile de sticlă văzute, prin ochii lui Alexandru, protagonistul român principal. Contrastul dintre frumusețea naturală a Siciliei și asprimea vieții migranților oferă fundalul simbolic al narațiunii. Serele, cu transparența lor înșelătoare, devin metaforă a închiderii și a muncii istovitoare, marea și apusul devin spații ale libertății și speranței, Caritas devine loc de reconstrucție umană, iar piatra adusă de acasă, relicvă a identității care persistă dincolo de dezrădăcinare.

Stilul mizează pe realism descriptiv și dialoguri, alternând între pasaje romanțate și mărturii directe, apropiate de jurnalismul literar. Polifonia vocilor prezente creează veridicitatea colectivă a experienței migranților, transformând textul într-un act literar care este și act social. Dincolo de ficțiune, lucrarea funcționează ca mărturie: dă vizibilitate celor invizibili, creează legături între realitățile percepute de personaje și uman, și reabilitează experiența umană: suferința devine poveste, povestea devine memorie, iar memoria se transformă în demnitate.

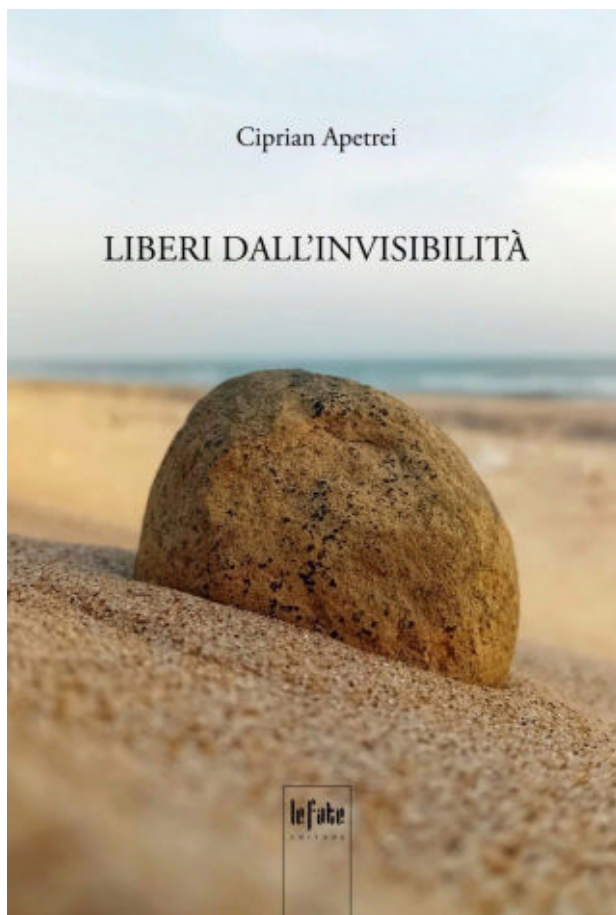
Personajele sunt construite pe tipologii recunoscutibile: Alexandru, protagonistul, este inițial un simplu turist, dar parcursul său narativ îl transformă într-un martor responsabil, Maria și Gheorghe, cuplul de muncitori români, devin simboluri ale demnității în fața exploatarei, vocile și poveștile celorlalți muncitori: Magda, Ionuț, Vasile, Violeta, conturează o

polifonie a suferinței și speranței, fiecare adăugând o nuanță la tabloul colectiv al migrației. În contrapunct, apar figuri luminoase precum Sora Luminița sau coordonatorii centrului Caritas, adevărate personaje mesianice, ce reabilitează comunitatea prin solidaritate.

Secțiunea de „Mărturii” funcționează ca un dispozitiv polifonic: un corpus de texte autentice care, odată alăturate, construiesc o geografie narativă a migrației. Nu avem personaje literare, ci subiecți discursivi reali, a căror confesiune devine material literar prin simpla ei înscriere în scris. Din această perspectivă, mărturiile nu sunt anexe documentare, ci o strategie de textualizare a realului. În acest capitol ne sunt relatate, de către cei implicați în proiect, povești adevărate, fragmente de viață care depășesc simpla confesiune individuală și se transformă într-un cor testimonial, completând, într-un registru comun, o hartă a experiențelor trăite sub semnul migrației și al supraviețuirii.

Unele texte surprind momentul inaugural al trecerii de la invizibilitate la vizibilitate, clipa în care ochiul neutru se convertește în privirea martorului, altele aduc dimensiunea dialogică, transformând ascultarea și empatia în discurs hermeneutic. Într-un alt plan, mărturiile capătă valoare de arhivă, prin acumularea de detalii și rememorări care depășesc autobiograficul și tind spre cronică socială. Unele confesiuni ridică experiența personală la nivel paradigmatic, devenind modele de interpretare colectivă, iar altele articulează tensiuni contrastive, așezând față în față destine protejate și marginalizate. „Mărturiile” nu trebuie citite ca anexă, ci ca parte esențială a proiectului, prin care vocea directă a celor implicați se transformă în memorie scrisă.

Dincolo de calitățile sau limitele sale literare, cartea are meritul de a face vizibile experiențe marginalizate și de a aduce în prim-plan condiția migranților români din Sicilia. Astfel de inițiative nu pot fi judecate strict după criterii estetice, ci, mai degrabă, după rolul lor civic și educativ: ele creează legături între comunități, transmit învățăminte și oferă un cadru de reflecție asupra solidarității și demnității, atât la nivel național (prin recuperarea memoriei colective), cât și la nivel conațional (prin solidaritatea diasporei) și global (prin dialog intercultural). Rezultatul volumului este, înainte de toate, unul civic, un exercițiu intercultural de vizibilizare și înțelegere a celuilalt.

Prezentare:

Laura Lupu este prozatoare, traducătoare, critic literar, și cadru didactic originară din Ploiești, specializată în literatură contemporană, cu preocupări pentru literatura carcerală și tematici sociale și culturale profunde. Activitatea sa publicistică se desfășoară în diverse reviste literare și culturale, unde contribuie cu eseuri, recenzii și articole critice, consolidându-și prezența în peisajul cultural românesc. Are un editorial lunar în revista Fictiunea, în care analizează critic cele mai recente apariții editoriale, și este redactor în revista Rexpublika, unde publică constant. De-a lungul timpului, a avut numeroase colaborări parteneriale în orașul Ploiești, unde a desfășurat activități de voluntariat cu elevi și studenți, dar și cu persoane din medii defavorizate, oferindu-le sprijin și suport în procesul de învățare. În paralel, este cadru didactic de limba și literatura română și urmează studii postuniversitare în domeniul culturii române contemporane, abordând fenomenul literar dintr-o perspectivă interdisciplinară. Este membră a Asociației Creatorilor de Ficțiune și participă activ la evenimente literare și conferințe. În cadrul programului masteral „Studii Culturale Românești în Context European” al Universității Petrol-Gaze din Ploiești, explorează teme precum postumanismul, literatura exilului și a diasporei, și literatura carcerală.

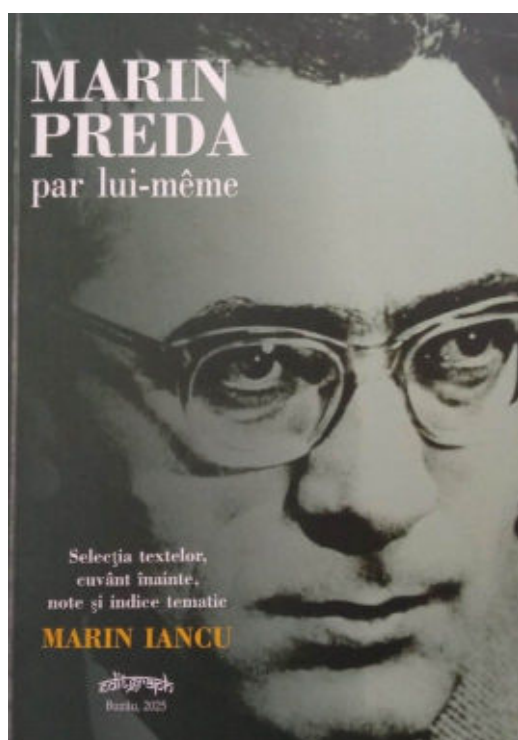
◆ **ADRIAN ȚION**

De la Marin Preda la Marin Iancu și viceversa

Decembrie, ca bilanț editorial pentru anul 2025, înregistrează o performanță plurală în plan personal pentru criticul și istoricul literar Marin Iancu și beneficiu prețios în plan general pentru cultura română.

Țin să popularizez și să aplaud această realizare bipolară cu adevărat remarcabilă. Pe când părea că studiile și compendiile sale despre opera lui Marin Preda au dobândit un statut maximal în domeniul informativ-eseistic al cercetării și cunoașterii, nivel multi-direcționat, diversificat, aparent suficient, iată că au mai apărut două cărți în regie proprie, spre a încununa domeniul investigărilor autorului *Moromeților*: *Marin Preda par lui même* (ediție revăzută și adăugită) și *Marin Preda. Vocația pentru echilibru și totalitate*. Ambele au apărut la Editgraph, Buzău. Elogii editurii.

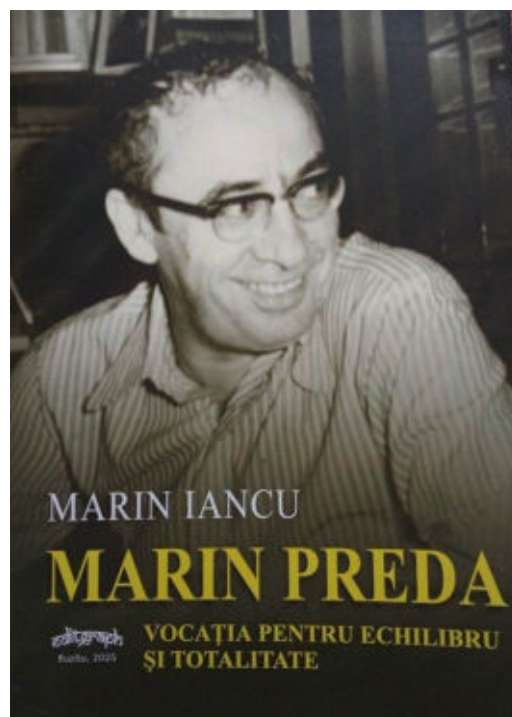
Îndeobște cunoscut mai întâi ca autor de manuale școlare, apoi ca dedicat cronicar literar, autor de antologii literare și îngrijitor de ediții precum Creangă și Eminescu, ardeleanul strămutat în Regat, s-a „îndrăgostit de creația predistă” și a mers pe revelarea în amănunțime a esențelor ideatice implementate în universul operei lui Marin Preda în cărți precum *Marin Preda – dicționar de personaje* (1995), *De la Siliștea-Gumești la „Cheia” Rosetti* (2019), în succesive ediții refăcute și completate, procedând „dăscălește” și aplicând lecturi temeinice de interpretare a conținuturilor textuale concepute și scrise de marele prozator.

Alcătuit sub forma unui „dicționar de idei literare”, volumul-antologie „MP despre el însuși” valorifică la modul superior fragmentarismul ca gen apărut în modernism, atât de răspândit printre literații de azi, autori de aforisme, maxime sau ziceri, panseuri mai scurte sau mai lungi pe diferite teme, eșalonate ca reflecții profunde, fanteziste sau ironice despre om, viață și societate. Exact așa se prezintă suita de citate din *Marin Preda par lui-même*. Cu rigurozitate de bibliofil autentic, meticolos, Marin Iancu a selectat și ordonat alfabetic aproape 2000 de fragmente extrase din opera beletristică a lui Marin Preda, dar și din scrierile eseistice, memorialistice și publicistice (interviuri, anchete, intervenții). Astfel că se creează un adevărat portret complex, de mari proporții, al

omului-scriitor care a dat literaturii române opere de mare valoare estetică. Pornind de la „confesiunile cu turnură aforistică”, Marin Iancu a adunat un florilegiu de „mărturii, confesiuni și pilde morale” de mare importanță pentru cunoașterea personalității scriitorului născut la Siliștea-Gumești. Demersul autorului cărții se desfășoară în fața cititorului interesat de subiect ca viabilă aventură a cunoașterii prin literatură. Cunoaștere și recunoaștere a valorilor perene care stau la baza vocației scrisului. Din *Cel mai iubit dintre pământeni* este decupată mărturisirea profilată pe această idee: „Nu puteam renunța la vocația mea fără a renunța la mine ca om.” Cauzalitate axiologică vecină cu dăruirea supremă întru înfăptuirea idealului de scriitor. Textele selectate, în întregul lor, oglindesc gândurile și concepțiile unui conștiințe treze, care nu a cedat în fața unor impuneri ideologizante din perioada unor profunde și sumbre transformări sociale și politice.

Realizarea unei antologii de asemenea anvergură presupune admirație, devoțiune și empatie față de scriitorul cu același prenume, similaritate formală, dar nu neapărat neglijabilă, așa spune; mai presupune judicioasă cunoaștere a cotloanelor operei și multă, multă muncă. Nicolae Oprea sintetizează astfel efortul intelectual depus de autor: „Bogăția indicelui tematic dă seama asupra trudei sisifice a istoricului literar înzestrat cu simț estetic al selecției.” Numai despre

moarte sunt date mai mult de 30 de definiții, cele mai multe din *Cel mai iubit dintre pământeni*, roman cu pasaje de incitări pe teme filosofice. Una dintre ele sună așa: „Gândul morții inevitabile își diminuează puterea de a-mi îngrozi conștiința.”

Substanțiala exegeză aplicată operei o găsim în masivul volum *MP vocația pentru echilibru și totalitate*. După prezentările / caracterizările amănunțite, dezvoltate ca porționate portrete făcute personajelor (*dictionar de personaje*), analiza structurată pe capitole și subcapitole exprimă amploarea și complementaritatea disociativă a comentariilor. Mă voi rezuma să reproduc titlurile elocvente în sine despre natura interpretărilor bogat argumentate tematic și conceptual. Citez la întâmplare, pentru că toate secțiunile exegezei cuprind dezbateri la fel de incitante: *Varianta creatoare a lumii moromețiene*, *Ipostaze ale politicului*, *Revolta personajului în fața „timpului istoric”*, *Pactul cu puterea*, *Victor Petrini și compromisul socializării* etc. Este pusă în ecuație analitică și *Singurătatea autorului* în câteva fraze concludente: „Sub aspectele sale cele mai semnificative, scrisul lui Marin Preda reprezintă un mod de a învinge singurătatea, și nu una abstractă, generală, metafizică, ci una concretă, fizică, dureroasă. Scenele din viața privată, intimă, din romanele lui, dragostea cuplului și altele nu sunt decât niște corelative obiective ale unei obsesii definitorii pe care uneori înseși titlurile romanelor sale o trădează (*Intrusul*, *Marele singuratic*, *Cel mai iubit dintre pământeni*).” Desigur, sunt reluate și îmbunătățite / desăvârșite paragrafe sau capitole din studii mai vechi, la care autorul a simțit nevoia să revină pentru o ultimă și definitivă (?) formă.

Se urmărește, ca într-un temeinic studiu monografic, cronologia cărților apărute, cu insistență pe romane, clasificarea și încadrarea lor în literatura autohtonă și universală. Numai pentru a face paralelisme cu *proza secolului al XX-lea*, Marin Iancu alocă un număr de 33 de pagini pentru a enumera, selectiv, modele narrative în literatura noastră, sărind de la Constantin Țoiu la Augustin Buzura sau, în cea universală, amintind pe Thomas Mann sau pe Alejo Carpentier. Analogiile sunt făcute sintetic, dovedind o bună cunoaștere a specificității acestora. Aproape un panegiric rezumativ este atașat spre finalul capitolului XI, cu focusare pe transfigurarea valențelor naratorului (omniscient sau subiectiv) în potențare auctorială supremă, exemplară: „Autorul tinde să-și acapareze și să-și subordoneze opera, pe calea transformării lui însuși în cel mai important personaj al ei.” Și omul-scriitor Marin Preda trăiește literalmente între paginile acestor două cărți cu toate complexitățile și ramificațiile ideatice ale operei lui. Ceea ce oferă cu profundă pasiune și înalt profesionalism criticul și istoricul literar Marin Iancu este un pilduitor periplot prin imagismul simbolic al operei lui Preda.

MERIDIANE LIRICE

◆ JULIO PAVANETTI (Spania)

JULIO PAVANETTI (Montevideo, Uruguay, 1954).

Locuiește în Benidorm (Spania). Este membru al Asociației Scriitorilor și Artiștilor Spanioli și al Asociației Internaționale a Scriitorilor IWA Bogdani (Kosovo). Este membru de onoare al Cercului Scriitorilor din Venezuela. A

participat la diverse festivaluri internaționale de poezie. Este autorul a 15 cărți de poezie. A primit numeroase premii și distincții naționale și internaționale. Poeziile sale au fost traduse în 29 de limbi și publicate în nenumărate reviste de specialitate.

Prezentare și traducere de TOMA GRIGORIE

Eu sunt...

Eu sunt scribul timid plimbându-se printre
versurile sale
ascultând cântecul unei păsări istovite pe
streașină,
desprinzând fantezii când lumina zgârie
aerul,
în timp ce orașul rezistă reflexiilor plictiselii.
Eu sunt cel care a coborât flacăra din cerurile
verticale,
cu cuvinte rotunde pătrunzătoare, oferind,
ca niște ace în pleoape.
Așa că, întreaga sa lume imprudentă,
se încurcă în șuiurul vânturilor.
Sunt focul din gâtul meu,
cenușa nopților de după amestecarea
băuturilor.
Sunt apa care unifică toate apele
ce dorm calme în iazuri,
care au pierdut deja orice speranță de a fi râu,
mare sau ocean.
Sunt misterul etern al nașterii și al morții,
tatăl-mamă al fricii,
conștiința vârstei,

cisterna tăcerii prin care se ridică într-o
găleată,
abstrasă în desărvășirea sa,
melodia vieții ei.
Sunt meandrul râului
refugiat la adăpostul copacilor cu frunze,
obosit de călătoria dintre sistole și diastole
și de straniul tremur al arterelor,
îngrijorat de puținul timp rămas.
Sunt umbra
care își adună toate spiritele străvechi,
anticile întunericuri intime,
norii care acoperă soarele fără văluri sau
încuietori.
Dublat de amintiri,
sunt întoarcerea dintr-o călătorie
ce seamănă cu moartea.

Extrag din rezervor...

„Până când vei muri și vei reînvia,
ești un străin al pământului întunecat.”

GOETHE

Extrag din rezervorul
gâtului întunecat al nopții

— unde se păstrează ceea ce nu a fost încă
rostit —
suflul deșert al păsărilor,
versul neîntocmit care se chinuie să adoarmă
sau o face cu un ochi pe jumătate deschis
și care, poate, mă va ajuta să mă înalț.
Anin de umbre
corpurile invizibile și străine,
materiale deformate de cele mai adânci ape
ale mărilor.

Caut sufletul pierdut al lucrurilor,
chimvalele care răsună
pe fundul vasului lor.

Simt orbește reziduul
declinațiilor luminii,
ace excomunicate
pentru că au descusut măregele universului,
le salvez și stau
față în față
cu viitorul poem.

Cât de fragilă e frumusețea acestei nopți!

Cât de fragilă e frumusețea acestei nopți,
suspendată între goluri candide,
țesută cu fibra verii
ce-ți transformă trupul într-un ocean!
Luna, desprinsă din umbre,
se mișcă printre furnici albicioase
și se întinde să viseze, lângă noi,
cu leagănul blând al valurilor.
Complice a jocurilor în întuneric,
împrăștie peste mare
lumină în semințe,
particule de praf misterios
pe care briza ți le încurcă în păr.

Nisipul încă rămâne cald,
configurând contururile corpurilor,
măinile tale reinventează filigrane
pentru pasărea ce zboară în spatele meu.
Gura ta alunecă de-a lungul treptelor cârnii
mele
și avansează fără obstacole,
traversează coridorul esenței mele,
și îmi face aripile să se desfășoare.

Sub îndoială

Alunecă peste corpurile noastre
o lună ocru,
ale căror piei împletite în clarobscur
desenează umbre absurde pe tencuială.
Calmul de după dragoste invadează camera,
o îmbibă într-o tăcere acută și cristalină
întreruptă uneori de câteva suspine
O tăcere explodând în mii de fragmente tari
și precum vântul
aruncă totul sub îndoială.
Ne iubim într-un mod misterios și straniu
într-o dialectică rară de apărare și atac,
de recul necontrolat al luminii și umbrei.
Cum este posibil să sari din carne în cuvânt
și să mă afunzi în oglinda singurătății
până mă lași cu aripile căzute și umede?
Schimbare de ton. Cuvântul tău traversează
abisul
pentru a lăsa semne noi și bizare în sufletul
meu.
O briză sărată străbate prin fereastră
și aruncă peste fețele noastre somnoroase
o burniță de iluzii și de adio
în timp ce afară
pe străzile dimineții matinale
lumea rămâne un model prestabilit,

un ghem de situații și energii,
un puzzle care se rulează încet pe balamale
și străpunge transparențele acestui miraj.

Pe lista de așteptare

Ce fac eu
privind ploaia,
dacă nu plouă?
Karmelo C. IRIBARREN
Deocamdată, nu sunt trecători
care să strige până crapă aerul.
E noapte, iar ploaia și-a făcut un plan.
Este pe lista de așteptare,
dar în curând va începe concertul ei de apă,
aruncându-se punctual pe asfalt
cu cadența sa lentă de cădere,
care, din când în când, va fi întreruptă doar de
o ploaie torențială lungă și furioasă.
Nici măcar nu a început să cadă
și nu mai e niciun suflet pe străzi,
care rămân goale și tăcute.
Cine vrea să i se ude încălțările?
Doar sclipătul fulgerului
și plânsul tunător al cerului
sprijină delirul nopții.
Rămân extaziat pe balcon
cercetând gândul cu o lupă,
ornamentându-l până devine solid,
până când își câștigă dreptul de a fi udat
de ploile temerare,
până când simt un nod în gât
și, în final, recunosc abisul.

Timpul nu avea teamă

Timpul nu avea teamă.
Luna răsărea

albă și rotundă,
cu alchimia ei argintie scaldând eterul,
cuprinzându-i sânul și învăluindu-l.
Reflexia ei strălucitoare
zăbovea pe apă.
Mirtul prevestea calicii capsulare și
persistente,
un potop de flori mici și albe.
Un orizont difuz
colora aerul somnoros
prin ultima lumină
a acelui amurg languros.
Lângă pârau, mirtul parfuma.
Ramura sale flexibile,
persistente și strălucitoare
se prefăceau că alungă tot amurgul
din trecerea sa efemeră.
Deodată, a ieșit
din orele umede ale verii,
mi s-a tăiat respirația,
și am căzut ca un nor care se ciocnește de cer.
A coborât ca roua, încet.
A aterizat în sufletul meu
și s-a așezat pe pielea mea goală.
De atunci, cerul m-a umplut.
Ea era luna și soarele,
ea era aerul, era apa,
ea era lumina permanentă
care acoperea spațiul.
Timpul, surprins,
a uitat să existe.

Unicul răspuns

Uneori mă întreb
cum am ajuns la tăcerea prelungă,
acea tăcere pură care se ascunde în neant.
Cum s-a agățat de copilăria mea murmurul

unei adieri

Cum și când această singurătate lină și albă
s-a transformat într-un șir complice de
sinonime,
agățându-se de uitarea spațiului secret
unde domnește tăcerea fără poezii sau
cuvinte.

Mă întreb uneori dacă această tăcere clară
de silabe sufocate și oboseala densă,
care înăbușă și sechestrează chiar și cel mai
mic zgomot,
va avea suficientă putere pentru a ridica
ziduri
care să mă țină departe
de acest spasm magic pe care haosul îl

produce în mine

când se lasă noaptea.

Dezolarea crește, accentuată de voci
care evadează dintr-un poem nedumerit care
nu tace niciodată

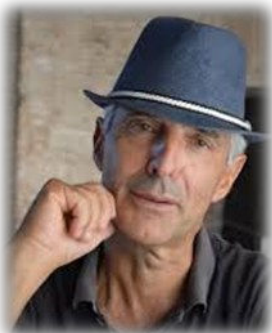
ca și cum ar fi o oglindă vorbitoare.

Uneori mă întreb dacă această tăcere s-a
născut

pentru a-mi înveli versul sau dacă este
imaginația mea

cea care i-a insuflat viață printre alte vieți.

Mă întreb uneori, iar ecoul vocii mele,
care tremură fără cuvinte, e unicul răspuns.

◆ CARLO STASI (Italia)

CARLO STASI este un poet, scriitor și eseist italian, locuiește la Acuarica del Capo (Lecce), profesor de Limba și Literatura Engleză. A organizat expoziții de performanță de Poezie Vizuală, în diverse orașe italiene. A publicat antologii, cum ar fi: "Poesie" (1981), "La Speranza" (cercetări poetice - 1984), "Leucasia" (povestiri, desene și poezie, 1993, 1996, 2001), "Danza dei 7 Pensieri" (2001), "Verso...il futuro" (Poezie Vizuală, 1980-2020). A scris

narațiuni: "Leucasia e Le Due Sorelle" (istorie și legende din Salento, 2008, 2012), "Leucasia The Legend" (Lecce, 2022, 2023, 2024). Are în palmares volume de eseuri: "Otranto nel Mondo (din "Castello" de Walpole, la "Barone" de Voltaire, 2028), "Sono Nato Cantando...Tra Due Mari (rădăcini și cântec în poeticul lui Franco Simone, cântăreț-compozitor din Salento, 2016), "Dizionario Enciclopedico Dei Salentini (2vol. - 2018) etc.

Traducere de CAMELIA MORDA BACIU

CUVINTE (ȘI GÂNDURI)

Ce este poezia (între paranteze)

ce este poezia? (mă întreb)
precum ai cere respirației
ce este și de ce (îmi lipsește respirația)
ploii de ce plânge (de bucurie și durere)

sângelui de ce curge (fluviu de pasiune)

inimii de ce bate (pentru tine pentru mine
pentru noi)

soarelui de ce strălucește (în ochii tăi)

vântului de ce suflă (și rățăcește sufletul)

mării de ce dansează (scaldă îmbrățișează
învăluie inundă inimi)

universului de ce e fără sfârșit (ca și iubirea
mea pentru tine)

e precum ți-aș cere de ce mă iubești
(iubirea ta a mea a noastră este poezia)

PEȘTERA IUBIRII (Stalactite și stalagmite)

în această peșteră
fără umbră și fără lumină
strălucește-mă cel puțin tu
iubirea mea
ce răbdătoare mă aștepți acolo
din stalactita mea
primește greul plâns al pietrei
cântatul trist al fiecărei picături
scurgerea vieții

la tine urcă
stalagmitele iubirii tale
picături în poală
lacom primesc
milenii vor trece
asemenea picăturilor
iubirea mea
îmbrățișarea ta
voi aștepta cântând
și mai devreme sau mai târziu
vom fi columnă și noi

Gândire

îmi place
să stau aici
gândindu-mă la tine
gândind
că la tine mă gândesc

și gândindu-mă
că-ți place
să stai acolo
gândindu-te la mine
gândind
că la mine te gândești

PICĂTURI (Stropi)

eu sunt picătura sudorii de agricultor
eu sunt picătura de rouă a dimineții
eu sunt picătura apei de la duș
eu sunt picătura ce cade din cascada ploii
dezlănțuite
care se sinucide pe stradă
eu sunt picătura aburului de tren ce dispare
între picăturile reflexe ale curcubeului
eu sunt picătura vinului genuin băut pentru
încercarea uitării celor uitați
eu sunt picătura colirului pe ochii orbiți de
vise
precipitate în picături infinite de mare
eu sunt picătura revărsată din vază
eu sunt lacrima care înflorește pe geana
chinurilor sufletelor singure
eu sunt picătura durerilor însângerate ce curg
eu sunt picătura care alunecă pe gura
întredeschisă
a florilor când sărută soarele
eu sunt picătura ce umezește iubirile cu
torente de bucurie infinită
eu sunt picătura
eu sunt viața

Vâslire

vâslire vâslire vâslire
pe lac pe râu pe mare
vâslire în direcția justă
care este întotdeauna cea mai răătăcită decizie

vâslire veșnic împotriva curcubeului
fără să cedezi fără să tremuri

tu vâslești către izvorul
care e sursa hidratării
dar aluneci lent
către cascadă către nimic

(Între paranteze)

erai o lumină în colț (ochii tăi miei fragezi)
erai ploaia refugiul umbrelei (tăcerile tale
prețioase bijuterii în bancă)
erai ștampila pe buze (sărutul tău chioșcul de
ziare)
erai un surâs pe scări (mirosul tău între
degete)
erai iubirea noii vieți (buze suculente inimi
înebunite)
erai boboc înflorit (răsfoind petalele tale roșii)
erai visul semnul nevoia (osmoze de suflete și
corpuri)
erai orizontul albastru al cerului (dunele tale
curbate însetate)
erai dimineața erai căldura soarelui (suspine
obosite în piept)
erai cuib pântec renaștere (mă hrăneam cu
iubire din sânii tăi)

erai speranța viitorul eternul (cărnuțurile tale
hrana mea)

erai călătoria visată (fiecare surpătură
explorată)

erai valul fluxul marea (sângele în flăcări)

(între paranteze: te iubeam)

ești cristalul tăios (inimă în franjuri)

ești frângerea liniștii (strigătul sufletului
fărămițat)

ești biruirea infernului sfârșit

(între paranteze: te urăsc?)

te urăsc?

un oceano così profondo

dove inabissarsi

per spegnere questo fuoco

annegare lo strazio

soffocare l'anima lacerata

sfuggire a quei tuoi occhi

persecutori

sogni diventati incubi

sogni allora

incubi ora

ICAR DRAG

unde îl găsesc

acum

după mult zbor în galaxia

ochilor tăi

după atâta cădere

în acest gol sideral

după această sfărâmare

pe stânca goală cruda viață

unde îl găsesc
acum
un ocean atât de profund
unde să te scufunzi
pentru stingerea acestui foc
înecarea durerii
sufocarea sufletului zdrențuit
scăparea din calea ochilor tăi
persecutori
vise diventate coșmaruri
vise atunci
coșmaruri acum

Reduceri

viața nu face reduceri nimănui
fiecare durere nu va fi plătită
de tot atâtea chiar efemere bucurii
sigur este
că fiecare bucurie furată
o plătești
cu sentințe de durere pe viață

Dansul celor șapte gânduri

I. ...ce importanță are premergere sau
urmărire
dansul celor șapte gânduri
când mâna deja aleargă pe alb
fără a cere permisiunea voinței
importantă e înțelegerea
surprindere punctul
unde fiecare alean
se revarsă în râu
și fiecare palpitație
pornește spre culme

II. ...și nu rămâne decât aplecarea capului
lucrare în umbră
ascuns ca un hoț
furând clipe
respirației greoaie a universului
și dacă fugi
dacă doar încerci scăparea
te regăsești orb în întuneric
fără suflare și fără scăpare
implorând lumină

III. ...și tu
care te-ai ascuns
în spațiile goale ale tăcerii
ieși afară
să sfidezi înfiorătoarea
liniște a cuvintelor
și plânsul tăcut
de nimic...

IV. ...nu căuta în colțul visului
partea obscură a vieții
nu întârzia contemplarea
să curgă-n neant
deoarece fiecare durere
este curent sinuos
și fiecare gând
ascunde un mister
ce sufletul nu dezvăluie

V. ...e un dans lent infinit
care epuizează sufletul viața
dar tu să nu rămâi așa
indiferent
la suflarea chinuită a vântului
care tocmai agită
valurile tale deșerte,

nu să nu rămâi așa
la țâsnirea
neșteptată
a cântecului

VI. ...ascunde văluri de nerăbdare
și pe blândul plâns
al inimii în aprilie

VII. ...ce vrei să spui
oricum
ce vise spui că faci
tu

această liniște aparentă sau reală
și răul sufletului
e un sumbru animal
e o teamă nemuritoare
care se profilează
pe somnul inocent al minții
care nu știi nimic
și nimic nu ești
dacă nu o ușoară mișcare de val
ce abia ondulează
oceanul infinit
al timpului

◆ MENACHEM M. FALEK (Israel)

Oameni împăiați

Oameni împăiați expuși
în vitrine

Ei zâmbesc
Cuvintele de pe buzele lor sunt pentru mine
Și eu le pricep.
Limba mea e chiar limba lor.

Deși prin fața mea se perindă oameni
Ei nu văd decât o cămașă frumoasă
Încheiată corect la toți nasturii
Părul de pe piept e bine ascuns

La fel și prețul.

Vârstă

În fiecare dimineață mă miroseam
Cu frică,
Asigurându-mă că nu sunt încă infectat
Cu mirosul celor bătrâni.

Mă uitam în oglindă
Cu frică
Să nu-mi despartă ridurile feței
Țară de țară
Vis de vis
Realitate de altă lume.

La prânz îmi pipăiam trupul
Să verific dacă fiecare părticică e intactă.
Fiindcă numai oamenii întregi
Sunt îngăduiți în timp
La locul potrivit
Fără să plătească bacșișuri
Ori răscumpărări.
Pentru că o merită.

Inel și cravată

Inelul era de aur
Cum fuseseră zilele mele cu tine
Literile numelui tău se mpletesc între ele
Pe un fundal negru.

Mi-l potrivesc pe deget, și-mi alunecă –
Să nu-l pierd, să nu-l pierd.
Astăzi, adăugat unor chei
Între palma Hamsa deschisă, antidotul pentru
deochi
Și un pumn strâns s-aducă noroc
Amuletele mele: Inelul, inutil
(Patru grame în plus la greutatea legăturii de chei)
Mă însoțește la fiecare ușa.

După ușa de la dormitor se află
Cravatele
E una cu dungi azurii și turcoaz
Romburi și diagonale.
A fost odată legată.
Ți-ai potrivit-o într-o zi la gât
Când m-ai condus la altar.

Un an și jumătate mai târziu
Te conduceam eu
În ziua în care-ai lasat în urmă amintirile din lagăre
Despre care nu spuseseși mult.

Greu, un inel pe-o legătură de chei
O cravată rămasă orfană
Albastră, nedeznodată.
Și tu nu mai ești.

Sarcină

Sarcina ta naște carne și sânge,
Sarcina mea numai cuvinte.
Tu poți mai târziu să te desparți de kilogramele
inutile
La mine tensiunea se urcă cu fiecare pahar de cafea
Amar și puternic.

Doar sarcina ta aduce viață
Râs și plâns
Dar urmele lăsate de faptele mele sunt amintiri
Cicatrice de ieri, alaltăieri, dinainte cu un an.

Și totuși nu sunt de acord să renunț
La născutul coșmarelor unui creier
Așa cum tu nu ai fi vrut să trăiești

Fără rezultatele minutelor de fericire
Cearșaf transpirat și memoria unui spate al
Partenerului întors în cealaltă direcție
La sfârșitul actului, în drum spre vise
Și o nouă încercare, mâine.

Și viitorul tău crește în fiecare zi
Îmbracă chip și caracter.
Greu e să vă despărțiți,
Doar sunteți împreună la fericire și ură
Pentru totdeauna.
Dar mâinele mele rămân pe foaie
Aceeși mărime, poate încă o pată de cafea
Încă o privire prin ochii unui străin
La pagina aleasă
Închiderea cărții și punerea pe raftul ei
Pe somnul dulce al uitării
Și cine știe dacă se va trezi.

Da
Sarcina ta naște carne și sânge
Sarcina mea numai cuvinte
A ta va crește să aducă altă sarcină
A mea se mulțumește cu puține amintiri
Și atunci se evaporă în neant.

Femeie – Bărbat

Spuse ea:
Nu, eu nu știu
Ce să fac cu orele-acestea puține
Și am atâtea de făcut
De dimineața până dimineața
Fiindcă pruncul mi-e treaz
Buzele lui minunate îmi caută deja sânul
Iar puterea suptului lui
E durere și bucurie
Ceea ce voi, creaturi împăroșate,
Cu concupiscenta voastră subțire, palidă
Nu știți.

El îi răspunse:
Spune-ne tu atunci,
Învață-ne tu secretul și drept răsplată
Cere ce vrei.

Ea: egalitate, uniformitate vreau.

Vreau să le fac pe toate ca tine!

Ca mine?

Fără să vezi că nu-ți cad bine hainele?

Să nu mai auzi după al cincilea pahar de bere?

Să nu simți mirosul transpirației?

Să nu te mai simți ca fulgul după căderea primei
ploi?

Să fii sclava unui organ în erecție?

Drept răsplată pentru toate astea ai putea să-mi dai

Durerile facerii

Să-ți trimiți întâiul născut la grădiniță

Să mă faci să simt durerea trădării și dispărării

Să îți pierzi fertilitatea

Și, în final, să accepți zbârciturile bătrâneții.

De acea poate vom supraviețui

De exemplu... culorilor bucuriei

Mirosului unui prunc

Căldurii trupului.

Lui și ei le va fi dat să sărbătorească împreună
și separat.

La sfârșitul zilei

Înainte să vină somnul în gene

El și ea vor sta alături, picior peste picior,

Cu hârtie și stilou în mâini

Și fiecare-și va umple foaia

De cuvinte

Din adâncimile durerii

Din groatele și mai adânci ale bucuriei.

Versiunea Domnului

Doamne, de ai apărea cel puțin o dată

Ca să știm pe cine ai ales

Pe cei din țara promisă

Popoarele dimprejur

Pe bărbați

Pe femei

Pe conducătorii nebuni.

Poate încă nu ai hotărât.

Nu mă mir că uneori ai vrea

Să stai să te odihnești

Pe sofaua psihologului

Să povestești de marea greutate

De pe umerii tăi.

Și eu am crezut că eu sunt singur

Prietenii au crezut că ei sunt părăsiți

Alții au crezut că lor le e greu.

Și uite, tu stai acolo te uiți la mine și taci,

Că nu ai lacrimi

Și chiar de aveai

Nu ai fi avut voie – la chipul tău fenomenal

La toate actele tale.

O, doamne,

De aş putea eu

Sau cineva din prieteni

Să consolez domnul grădinilor omenești,

Până îți revii

Sa ne consolezi tu.

Cercul soarelui

Când răsare în zori Marea Minciună

Trebuie sărbătorită destupând o sticlă de șampanie.

Bărbatul care te privește lung

În Oglinda în care apari

Face semne ciudate cu mâinile

Până când ochii i se umplu de lacrimi

Întrebându-se apoi dacă sunt de bucurie sau de
tristețe.

Cravata trebuie legată strâns

Astfel încât gâtul să nu ofere nicio șansă

Nici cea mai mică

Metastazelor decepției.

După care, trebuie să-ți termini cafeaua

Cu o pilulă pentru a-ți ușura conștiința

În loc de o bucată de prăjitură uscată și neagră.

În drum spre serviciu, trebuie să-ți pregătești în
gând frazele

În așa fel încât nu cumva să strici armonia
intonației
Pentru a acoperi dezastrul febril ce fărâmițează
Miezul sufletului tău.

La întrebarea: ce mai faci?
Răspunde, cu un zâmbet cizelat pe față
copilăroasă:
„Foarte bine.”
Dar niciodată nu pune mare preț pe acest „bine”
Pentru că absolut nimeni nu este cu adevărat
interesat,
Fiecare are propriul lui „bine”
în adâncul inimii sale.

În timpul zilei continuă să împrăștii scântei de
speranță
Care poate, accidental, vor intra și în propriul tău
corp.

Seara te reîntorci acasă
Te dezbraci, faci un duș
Îți parfumezi trupul.
Din datoria de a arăta bine
Le dai dinților să mestece gumă
Bei un pahar zdravăn cu două ciclamate
Și fără cafea
Te așezi în fața plasmei și schimbi canalele
Te înveselesc necazurile instituțiilor
Te învelești cu o pătură de întuneric,
tragi un pui de somn
Preferabil fără vise,
Te trezești a doua zi dimineață
Într-o altă zi în lanțul în care ai fost prins
Încă din pruncie.

Nu gândi prea mult
Dacă se rupe o singură verigă a lanțului și e bine
sau rău
Continuă să mergi înainte
Ascultă-ți semenul care suferă
Încurajează-l, ridică-i moralul
Arată-i gustul vieții
Și întotdeauna, întotdeauna privește înainte
Numai spre ziua care vine –

Care în mod sigur va veni.

Știi, soarele răsare
Și el nu are timp să acorde atenție
Fiecărui om singur

Altare

Uită-te la moștenire:
Altar de presiuni
La fiecare anotimp și vârsta
În fiecare mediu sau uliță.
Presiunea în artere anunță o explozie.
Presiunea în vene anunță stand-ul.
Presiunea în piept anunță îngrijorare.
Presiunea în burtă anunță dureri.
Presiunea în gât anunță o sufocație.
Presiunea la ochi anunță o scurgere.
Presiunea în spate anunță culcarea.
Presiunea în picioare anunță oprirea.
Presiunea în plămâni anunță nedormire.
Presiunea la inimă anunță un vas care a cedat.
Uite soluția:
Altar de pastile,
Aranjate după ore, după zile.
Pastila alba,
Un sfert de pastilă albastră,
O jumate de pastilă verde,
O pastilă portocalie.
Seringa.
Punga cu lichide.
Estompa.
Nu există pastile negre
Numai nopți neterminate.
Altare, altare trec și se petrec
În fața imaginilor tale.
Altar cu copil de adormit,
Altar cu zestre, cu moșteniri,
Altar cu aspirații,
Altar cu inele de aur,
Și de speranțe.
Altar cu eforturi, preocupări
Altare cu pastile
Și, la sfârșit, altar de liniște...

Pisicile din Safed*

Pisicile din Safed nu sunt ca alte pisici
Ele intră gratis la galeriile de artă
Absorb mirosul tablourilor
Își ridică coada să salute artiștii
Și se ridică numai ochi și urechi
Când suflă shoffar-ul**.

Safed-ul era iubit de sfinți
Ca o îngemănare, suflute curate topite împreună
Se trimiteau raze în toate părțile
Chiar și la Ierusalim
Chiar și la Brooklyn
O pânză de păianjen,
Două
Ori chiar mai multe
Varietate sincronizate.

Da, la Safed și pisicile sunt sfinte
Îți dau putere să cobori la Jilabun
Și în vârful de munte îți refac un suflet istovit,
Pentru că doar acolo
De-a lungul văii
Dansează-mpreună nouă suflute.

* oraș sfânt evreu în nordul Israelului

** instrument ceremonial evreu de suflare folosit în yom-kippur (corn de berbec)

Pasca păstrată

Mama spăla cu mâinile pe scândura de spălat
Punea amidon
Călca și aranja totul la loc.

După aceea prăfuia
Și a doua oară și a treia
Ca totul să sclipească
Până revine tata de la muncă
Din satul vecin,
Se va spăla
Și va sta la masă.

Pe scaunul lui era o pernă îmbrăcată în fața de pernă

Albă ca zăpada
Și se așeza pe ea.
Tacâmurile argintate erau aranjate pe masă:
Trei pahare de vin
Și încă unul -
„pentru profetul Eliahu” spunea el.

Cine e „Eliahu”
Îl întrebam.
Și îmi răspundea că exact nu știa, un profet.
Și adăuga:
Când vei crește și vei ști să citești în cartea sfântă
Și în cartea de rugăciuni
Vei afla.

Mama împărțea pasca și supă caldă cu găluști
(care au ieșit acum de pe soba de gătit
În care lemnele șopteau ceva unul celuilalt, secrete),
Și găină și zarzavat
Și alte mâncăruri fără gust

La sfârșitul mesei a învelit câteva păști
Atentă
Să nu se crape, și îmi spunea:
„mâine le duci la învățătoarea Maria.
Ea sigur se va bucura să guste mâncărurile noastre
gustoase.”

Dar eu am știut
Că scopul ei era să plătească obligația evreiască
În țară străină.

Asta a fost primul paște pe care îl țin minte.

Asta a fost pasca ce va păzi de mine acolo,
„Pasca păzită”*.

* Pasca menită special pentru ceremonie, „păzită”
pentru asta